ہو الرحیم

إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ

ارشادات عالیہ بیش بہا دقائق عرفان و حقائق غریبہ پر مشتمل رسالہ مع حالات و کرامات کا مجموعہ

انفاس رحیمیہ

المعروف مکتوبات حضرت

شاہ عبد الرحیم صاحب

والد ماجد جناب حقیقت آگاہ عارف باللہ حضرت مولانا و مولینا مولوی شاہ ولی اللہ صاحب محدث دہلوی

خاص کر مطبع جامع متعلق مدرسہ عزیزی دہلی طبع شد

بسم الله الرحمن الرحیم

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ هَدَانَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ وَوَفَّقَنَا اِلٰی مَعَارِجِ النَّهْجِ الْقَوِیْمِ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِهٖ صَاحِبِ الْخُلُقِ الْعَظِیْمِ وَآلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ الْهُدَاةِ اِلَی النَّعِیْمِ الْمُقِیْمِ

اما بعد میگوید بندۂ ضعیف و نحیف راجی الی رحمة الله اهل الله غفر الله له ولآبائه العظام و احسن الیه ولوالدیه الکرام که مسودات مکتوبات را که حضرت معارف دستگاه حقائق انتباه مجمع کمالات ظاهری و باطنی منبع مکارم حسنات صوری و معنوی زبدۂ مفسرین و قدوۂ محدثین جنان والدی حضرت شاه عبد الرحیم صاحب مد الله ظلال اجلاله العلی علی رؤس المسترشدین و المریدین که بنام بعضی مریدان خوش اعتقاد و خلفای کامل الارشاد رقم زدۂ کلک معنی سلک سفیر مؤید فراهم می آوردم و از مطالعۂ آن مخزن حقائق و معارف سعادت می اندوختم چون نظر فیض اثر حضرت ایشان بر آن اوراق که بدست این کمین مستفیدان کمترین مستعدان بود افتاد فرمودند که ای اهل الله این ها را ترتیب باید ساخت و بتالیف آن باید پرداخت تا فائدۂ آن اتم و اوفی باشد پس امتثالا للامر العالی این فوائد را ترتیب داده بانفاس رحیمیه موسوم گردانید والله الموفق للترتیب علیه توکلت و الیه انیب ۞ قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یرحم الله من لا یرحم الناس ترجمه رحمت نمیکند خدا تعالی برحمت خاص کامل خود کسی را که رحمت نمیکند آدمیان قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الراحمون یرحمهم الرحمن ارحموا من فی الارض یرحمکم

من فی السماء۔ **ترجمہ** رحمت و شفقت کنندگان بر خلق را رحمت میکند رحمان جل شانہ رحم
کنید کسے را کہ در زمین است از آدمیان از نیکان و بدان و رحمت بر بدان آنست کہ ایشان را
از بدی باز دارید یا رحمت کنید برہر کہ قابل رحمت است کند شما را کسے کہ در آسمان است ملک و قدرت
وے و تخصیص آسمان بجہت کمال وسعت و علو ارتفاع است یا مراد ملائکہ اند و رحمت کردن
ایشان دعا و استغفار و طلب رحمت ست از جناب حضرت عزت برائے رحم کنندگان یا مراد
حفظ ایشان ست از موذیات از شیاطین جن و انس اے طالب قرب مولے و اے قاصد سعادت
دنیا و عقبے شفقت بر عباد حق و رحمت بر خلق قادر مطلق خاصہ حضرت خداست و صفتے است از
صفات کاملہ انبیا و اولیا پس جد و جہد تا بر ہر نیک و بد چون آفتاب بتاب و بر سو ز خلق خلق
صبر کن و از رحمت و شفقت بر ایشان روے متاب کلماتے چند از اخلاق انبیاء مرتبہ بلند و اوصاف
اولیا ارجمند از گوش جان پاک نہ از گوش آب و خاک بشنو۔ شاید کہ بتخصیص تحقیق بدرقہ توفیق
از حضیض تقلید بذروہ تحقیق برسی و بحکم الدال علی الخیر کفاعلہ این درویش دلریش قلیل البضاعۃ
عدیم البضاعۃ داخل این گردہ باشکوہ گردد واللہ الموفق۔
در خبر ست کہ در عالم غیب و ممکن بے ریب خطاب مستطاب از جناب قدس مآب بعیسے علی نبینا و
علیہ الصلوۃ والسلام در رسید کہ اے عیسے اگر خواہی کہ از اخص خاصان و اقرب مقربان ما باشی
بر تو باد کہ چہار کردار لازم کنی۔ باش مشفق بر خلائق ما ہمچو آفتاب عالم کہ بر ہر نیک و بد بتابد نہ از تابش
نیک وے را افتخار و نہ از تابش بد وے را عار چون ترا منظور حسن ماست با نیک و بد خلق چہ کار
بدی را بدی سہل باشد جزا اگر مردی احسن الے من اسا۔ و باش حلیم و نافع ہمچو آب کہ مے رود آنجا کہ
می برند اگرچہ وی را بزنند و برتند و حیات بخش حیوانات و نباتات ست و مطہر لوث نجاسات و مکروہات
و من الماء کل شیء حی۔ و باش ہمچو زمین کہ مردم بران گناہان میکنند و او فروے رود و قاذورات
را بر وے مے افگنند و او بر شیرین میدہد تو نیز بر اشارات حسن معاملہ کن۔ و باش متواضع ہمچو
بوم دائم سر افگندہ و شب زندہ دار در خبر ست کہ موسے بن عمران علیہ الصلوۃ والسلام من الرحمان
بدرگاہ حضرت آلہ قاضی الحاجات مناجات کرد کہ بار عصائے از چہ شایان رسالت و مکالمت خود گردانیدے
حضرت عز شانہ و عظم برہانہ فرمود کہ اے موسے یاد کن آن روز کہ گوسفندان شعیب پیغمبر میچرانیدی
گوسفندے برمید خود ہم بسیار دوید و ترا ہم بسیار دوانید بعد از مشقت بسیار و محنت بیشمار
آن را گرفتے خواستی کہ بعصا بزنی لیس تو مرا یاد کردے و عصا از دست بینداختی ہر دو سر دن آن

گرفتی و بر هر دو چشم آن بوسه دادی و گفتے اے حبیب من نفس خود را رنجانیدی و مرا هم ایذا دادی
و ویرا بر دوش خود انداخته بجایش آوردی پس بدان رحمتے و شفقتے که بر خلقت من کردی
مرتبه رسالت و مکنته مکالمت تو عطا کردیم - در خبرست که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود
که خیر الناس من ینفع الناس یعنے بهترین مردم کسیست که نفع رساند بمردم و فرمود علیه
السلام من کان فی حاجة اخیه کان الله فی حاجته هر که باشد ساعئے در روان
کردن حاجت برادر مسلمان می باشد حقتعالے در روان کردن حاجت آن ساعی هم در دنیا و
هم در آخرت - پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود که دو زن بودند یکے صالحه نیک کار و دوم
طالحه بدکار زن صالحه گربه را در خانه بسته جائے رفت آن گربه هیچ چیز بخوردن نیافت از غلبه
گرسنگی همانجا مرد و آن زن طالحه در صحرا بوقت گرما از راهے بر سر چاهے رسید سگے را دید که از
غایت تشنگی زبان از دهان بر آورده گرد چاه مے گردید و نمها که بر سر سنگها بود مے لیسید - آن
زن را رحمت و شفقت غالب آمد و دلو در چاه انداخت رسن را کوتاه یافت موے سر خود ببرید
و تافته بجائے رسن ساخت آب بر آورد و لسگ داد بادشاه بے نیاز و حضرت بی انباز فرمود که
آن بدکردار را به شفقتے که بر سگ تشنه کرد در بهشت بجائے آن زن نیک کار کردیم و زن نیککار
را در دوزخ بجائے زن بدکردار در آوردیم آی برادر ازین حدیث غریب و قصه عجیب عبرت در
عبرت مے آید و حیرت در حیرت مے افزاید که افعال آن بادشاه برحق و قادر مطلق معلل بعلل و اغراض
نیست و جزا و سزا مربوط بمبادله و اعواض نه خلقت الخلق للجنة ولا ابالی وخلقت الخلق
للنار ولا ابالی - یعنے پیدا کردم گروهے را در بهشت بے سابقه عمل من باک ندارم از کسے آنجا
دلها کباب میگردند و جگرها پر آب هوش مدهوش و عقل خراب و جانها در اضطراب لا یسئل عما
یفعل وهم یسئلون - شعر - کس را نه رسد که باز پرسد ز کلال ٭ کز بهر چه می سازی و چون
میشکنی ٭ آخر این دار شمار اگذاشتے است و بدار بقا و جزا پیوستنی است پیراهن نفسانیت و تشنج
و انا خیر منه را صد چاک کن - و دستار و کلاه تکبر و تجبر و تهمت و نخوت را از سر بیفگن و از سر خود
توده خاک اعتماد از خود کردار برداری و نظر به فضل و کرم غفار بگمارے - تا توانی دلها را بدلها
و شفقتے و رحمتے بخلق خدا برسان و خود را از هستی موهوم و صفات سیئات برهان آی طالب
مولے بنگر که از راحت رسانیدن حیوانے جهنمی را جنتی کرده اگر از راحت رسانیدن انسان
حضرت رحمان ترا تقرب جمال با کمال خویش رساند و سعید ابدی گرداند بعید نیست و از اذیته

ومعنی گروهی را برای دوزخ بی سابقه عمل

حیوانے بہشتی دوزخی گشت از اذیت دلے کہ حرم انوار حق تعالے و محل اسرار جل و علی ست باسفل سافلین او فتد چہ دور ست اعاذنا اللہ من ذالک و للہ در قائلہ ع اینجا فنون شیخ نیرزد بہ نیم خس ÷ دل را بدست آر ہمین مشرب ست و بس ÷ معنے بیت آن ست کہ نزد متقربین کہ حسنات الابرار سئیات المقربین ست فنون شیخ حقیقی کہ کشف و کرامت و طئے و طیران و تصرف بر آسمان و غیرہا ست مقدار نیم خس نیرزد و دل بدست آوردن ست کہ دل سلیم از غیر حق و صفات ذمیمہ است حاصل گردان و بدلے سلیم کہ گنجینہ اسرار خدا ست و خزینہ انوار مولے ست راحتے برسان کہ مشرب مقربان و مذہب عاشقان ہمین ست نہ آنکہ متمنا ہر دل را بجا آوردن گو کہ تمنا در قتل و دزدی و خمر خوردن باشد خوش گفت آنکہ گفت **رباعی** دو راہ خدا دو کعبہ آمد منزل ÷ یک خانہ کعبہ ست و یک خانہ دل ÷ تا بتوانی زیارت دلہا کن ÷ کافزون ز ہزار کعبہ آمد یک دل ÷ در خبر ست کہ پیغمبر خدا صلے اللہ علیہ وسلم با پیرزنہا میگفت ہر حاجتے کہ در بدن بگوئید من حاجت شمار اروا گردانم۔ در خبر ست کہ دختر زنے آمد و گفت یا رسول اللہ مادر من با تو حاجتے دارد ترا مے طلبد فرمود کہ بہر کوچہ کہ مرا بخواہی ببر۔ پیغمبر خدا صلے اللہ علیہ وسلم فرمود کہ حق سبحانہ تعالی را ہزار رحمت و شفقت ست یکجزو رحمت را در تمامہ خلقت حیوانات و جن و پری و بحری و بری نہادہ کہ با او مادر ہا بچہ ہارا شیر میدہند و دانہ میخورانند و تربیت میکنند و حیوان صاحب ستم سم خود را از بچہ معلق میدارد کہ ایذا بہ بچہ نہ رسد و نہصد و نود جزو رحمت حقتعالے برائی عاصیان امت من نگاہداشتہ است تا بآن رحمت ارحم الراحمین و اکرم الاکرمین گنہگاران امت مارا بنوازد و بے واسطہ دیگرے کار ایشان را سازد پس اے طالب حق بحکم تَخَلَّقُوا بِاَخْلَاقِ اللّٰہِ بجد و جہد تمام تخلق باین اخلاق خلق علیہ و اتصاف باین صفت سنیہ باید کرد تا بحضرت مولے و مبدا اعلے جل و علی مناسبت و مشابہت حاصل گردد و بہ نجات ابدی و سعادت سرمدی واصل شود در کتب اخلاق آمدہ کہ شخصے بود کہ ہمیشہ قوت خود را از شکار کردے و معیشت روزگار خود را بہمین حیلہ بسر بردے روزی بشکار رفت آہو را با بچہ دید اسپ را عقب آہو و بچہ اش بدوانید آہو قوی بر دوید و بچہ ضعیف مقید بقید وے گردید آن بچہ را دست و پا بستہ بر فتراک زین بستہ می برد ناگاہ آہو رسیدہ از غلبہ محبت بچہ خود دو دیدہ با دل بریان و چشم گریان نزد آن شخص آمد و از غایت محبت از ضرب و سیاست خود نترسید محبت آہو بدل شکاری اثر کرد بچہ را از قید برہانید و راحت بدل آہو رسانید آہو بزبان بیزبانی بدرگاہ حضرت الٰہ استدعا در حق آن شکاری کرد و فی الفور

مستجاب شد ہاتف از عالم غیب واز پردۂ لاریب آواز داد کہ ای راحت رسانندۂ دل خلق مرا
ببرکت این راحت رسانیدن ترا مرتبہ سلطنت دادیم در اندک زمانہ آن مرد بادشاہ گشت ای
درویش از راحت رسانیدن حیوانے بدرجہ سلطنت دنیوی رسید از راحت رسانیدن انسانے اگر
بدرجہ سلطنت اخروی وقرب حضرت محمد مصطفے برسی عجب وبعید نیست مروی ست کہ در وقت
خلافت حضرت ابوبکر صدیق زالے بود ضعیف از کار ماندہ از ضعف در گوشہ او فتادہ ہیچ کس
نداشت کہ خدمت وی کند وزحمت وی کش امیر المومنین عمر رضی اللہ عنہ ہر شبے در کلبہ او
بیامدے جاروب زدے وآب آوردی وآتش کردے وہر حاجتے کہ زال داشتے مہیا کردے
شبے عمر برسم قدیم بیامد ودر نزد زال رفت زال گفت تو کیستی گفت عمر۔ آمدہ ام تا حاجت ترا مہیا
کنم زال گفت پیش از تو پیرے بیامدہ وہمہ مہیا کردہ رفت عمر باز گشت چند شب متواتر آمد و
زال ہمان جواب گفت۔ عمر در تعجب شد کہ آن پیر کہ خواہد بود شبے حضرت عمر کمین کرد تا در یابد این
پیر را چون نگاہ کرد ابوبکر صدیق بود رضی اللہ عنہ پس عمر رضی اللہ عنہ گفت کہ من حسد نکردہ ام
ترا ای ابوبکر انچہ دریافتی سابق این خیرات۔ آوردہ اند کہ سلطان اولیا بایزید بسطامی رحمۃ اللہ علیہ
در شہر ہمدان رفتہ بود آنجا زحمتی شد بجہت تداوی تخم معصفر خرید از ان تخمے بخورد وانچہ باقی ماند در
گوشۂ دستار بستہ در شہر بسطام آمد چون در خانہ رسید آنرا کشاد۔ یان آن تخمہا مورچہ یافت
گفت این مورچہ غریب ست باز بہمدان برم۔ سفر کرد واز برائی یک مورچہ در شہر ہمدان آمد
در مقامات مذکور ست کہ بقبلہ اولیا وکعبہ اصفیا مقتدای اہل صفا ہادی طالبان راہ خدا محبوب
رب الارباب قطب الاقطاب صاحب طریقہ علیہ حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبندی قدس
سرہ مجذوبے صاحب تصرفے ملاقات کرد ای خواجہ اگر خواہی کہ راہ باطن را بر تو بکشائیم راہ
راہ خلق را از خس وخاشاک ونجاسات وملوثات پاک کن حضرت خواجہ باشارت آن مجذوب
محبوب تا مدت ہفت سال علے سائر الاحوال کوچہا وبازارہا را از نجاسات وملوثات بالغ وجود
پاک مے ساخت بعد از مدت ہفت سال آن مجذوب مرغوب با خواجہ ملاقات کرد وگفت ای
خواجہ اگر قرب خدا میخواہی خدمت خلق بے تفرقہ کن یعنے صالح باشد یا طالح فاسق شود یا فاجر
انسان باشد خواہ حیوان وحوش باشد یا طیور ہمہ را خدمت للہ میکن حضرت خواجہ بمقتضاے امر
مجذوب خدمت خلق بجاے آورد روزی بیرون شہر میرفت مادہ سگے در گور کہنہ بچہ ہا دادہ
بود تشنگی وگرسنگی بر آن مادہ سگ غلبہ کرد وشیر نہ داشت کہ بچہ ہا بخورند

مادۂ سگ از راہ شفقت از بچہ ہا جدا نمیشد و بچہ ہا شور و غوغا میکردند حضرت خواجہ بفراست کیاست
دانست کہ مادۂ سگ از تشنگی و گرسنگی شیر ندارد کہ بچہ ہا دہد حضرت خواجہ در شہر آمد و بر دوکان
حسن نان نوائی آمدہ گفت کہ این خرقہ مرا بگیر و چند نان و کباب بدہ حسن نان نوائی گفت ای
درویش اگر گرسنہ ہر قدر کہ توانی بخور و اگر جائے تعشق داری چنانچہ کار جوانان ست ہرگز
نان مرا مبر تا من گنہگار نگردم و تو آثم نہ شوی۔ حضرت خواجہ فرمود کہ ترا بہائے نان میدہم ترا
باین گفتگوئے چہ کار حسن گفت کہ من بہائے نمی گیرم رائگان میدہم القصہ حضرت خواجہ آوند
پر از آب و چند نان و کباب گرفتہ بیرون شہر برد و حسن از راہ سوء الظن و تجسس عقب خواجہ
پنہان میرفت حضرت خواجہ آوند آب و نان و کباب پیش مادۂ سگ نہاد و دو دست بستہ
با ادب ایستادہ ماند مادہ سگ نان و آب بخورد و غلطان شد و دست و پائے بسوی آسمان
کرد بہ زبانے کہ داشت استدعا کرد حسن گفت کہ من بہ چشم خود دیدم کہ انوار بیشمار از ہفت
آسمان بہ عنایت حضرت رحمان بر حضرت خواجہ قطب زمین و زمان ریزان و افشان بود و از
عرش تا بہ فرش حضرت خواجہ را منکشف شد و من سر خود را بر قدم خواجہ نہادم و عذر سوء الظن
خود را خواستم و استدعا بیعت و ارادت کردم حضرت خواجہ فرمودند کہ چون زمام ہدایت بدست
من عنایت کنند اول از مریدان من تو باشی۔ مروی ست کہ امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ راہے
میرفت زیر پائے مبارک او مورچہ پائمالی و ملالے حاصل شد بہ زبان نیاز بہ درگاہ بے نیاز عزاسمہ
دادخواہ شد و از شدت درد مے نالید و ہر دو دست می مالید و می گفت خداوندا در تمام عمر خود یک
نفس غفلت نورزیدہ ام و یک دم عذاب مفارقت از ذکر تو ندیدہ ام مرا معذور دار کہ از درد بیتاب
شدہ ام حق تعالے فرمود اے مورچہ روز باز خواست از علی حق ترا درخواست کنم باز بہ جناب تقدس
مآب عرض نیاز کرد کہ خداوندا از علی خطا ئیاے بر من افتاد نہ عمداً امید دارم کہ خطائے علی را عطا
فرمائے۔ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حضرت علی را در خواب فرمودند کہ ای علی چرا بر زمین با ہوش
نہ نہادی اگر شفاعت آن مورچہ نبودے در مہلکہ مے افتادے کارے بباید کرد کہ بعد ازان
محتاج بہ عذر و شفاعت شوی۔ اے برادران اہل وفا و مخلصان با صفا قصہ عجیب کہ نصیب
و حصہ این غریب است از گوش جان و از حسن ایقان بشنوید کہ روزے در کوچہ از کوچہائے
شہر اکبرآباد مے رفتم در وقت غلبہ سرما از بارش و افر گل و لاء متکاثر گشتہ سگ بچہ دران
گل ولائے غرق شدہ و درماندہ نالہا و نعرہائے بسیار و فریادہائے بیشمار میکرد و درباب

فریاد رسی او رحمتے و شفقتے مبذول داشتم و عنقریب این واقعه در همان کوچه با قلق و اضطراب
در مشاهده زلف پر پیچ و تاب معشوق حقیقی و محبوب تحقیقی چنانچه ارباب ذوق و مواجید و اصحاب
شوق و توحید را مے باشد با حیرت و حیرانی و با تمام درد سر گردانی اگر براه عشق رسیدهٔ دفتر آن
محبت چشیدهٔ میدانے سیر میرفتم ناگاه از طرف دیگر کوچه سگے را دیدم که بطرف من می آید در میان
کوچه گل و لائے بسیار بود از خوف انتشار افشار ترسیدم که پارچہ ام نجس شوند در رفتن مسارعت
و مسابقت کردم هر چند جهد نمودم سگ بجائے که لائے بسیار بود برابر من رسید و با من بزبان
فصیح و کلام ملیح گفت که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود که حق جل و علا می فرماید ان الله حرم علی
نفسه الظلم یا عبادِ فلا تظالموا۔ یعنے حق سبحانه تعالے می فرماید که الله تعالے حرام کرد
ظلم بر ذات پاک خود پس ای بندگان من با یکدیگر ظلم نکنید پس تو چرا ظلم و تعدی کردی که شارع
عام برائے مرور تمام بندگان است خواه انسان باشد خواه حیوان و مسابقت بر من ظلم است
در جوابش گفتم برائے خوف نجس شدن پارچه قصد مسابقت کردم طهارت جامه شرط جواز صلوة
است۔ سگ مرا جواب داد که اگر پارچه نجس گشتی به ۳ بار شستن پاک شدے و نجاست کبر و فخر را
اگر از هفت دریا بشوئی هرگز پاک نه شود۔ اگر درویشے از راه کبر بر سگ فخر کند با و مصاحبت
اهل حق را جائز نیست پیش او بتواضع ایستادم و گفتم که اگر صورت از من کبر و نخوت ظاهر گشته
اکنون حقیقتاً و معناً پیش تو به هزار عجز و شکست افتادم باز سگ بمن گفت که شیوهٔ اهل حق
ایثار ست نه اختیار طرف خشک را برائے خود داشته و طرف لائے برائے من گذاشتهٔ تصوف
نه آن ست که تو کردهٔ۔ راه اولیا نه آن ست که تو سپردهٔ ع۔ شرمت بادا هزار شرمت بادا
این فقیر به هزار شرمندگی و سر افگندگی بطرفے که لائے بود به خشوع و خضوع ایستادم و طرف
خشک بآن سگ گذاشتم سگ باز همی گفت که باین عقل ضعیف و ادراک نحیف حق تعالی جلشانه
را نمیتوان دریافت۔ طالب کامل حق آنست که او را دل دانا باشد و اوسط آنست که او را چشم
بینا باشد و ادنے آنست که او را گوش شنوا باشد و اگر ازینها هیچ کدام نباشد و یرا باید که طریقه
ابرار که عباد و زهاد و اتقیا و اصفیاء اند اختیار کند و به طریق صوفیه مقربین که لا فرق بینی و بینهم
در شان ایشان ست و الفقر اذا تم فهو الله ایشان را شان ست و تخلقوا باخلاق الله
نشان ست نه درآید۔ العاقل تکفیه الاشارة والجاهل لا تغنیه العبارة۔
وهو معکم اینما کنتم و نحن اقرب الیه من حبل الورید۔ وجود خود را با وو

او را با خود باید دانست و او را دو بینا باید شمرد ظاهر معنی آیت شریف چنین است که خدا تعالی با شما است هر جا که باشید و از نزدیک
تریم بسوی انسان از رگ جانش پس باید دانست که بودن چیزی را با چیزی معیت خوانند و این بودن چیزی با چیزی یا بمجاز است
یا بحقیقت پس علمای ظاهر را مذهب این است که این بودن چیزی با چیزی بمجاز است نه بحقیقت و گویند خدا تعالی با همه ذرات عالم
است نه بذات بلکه بعلم و بر همه ذرات قادر است و مذهب عامه متکلمین همچنین است اما صوفیان بمعنی ظاهر قناعت نکنند حقیقت
چیزی طلب کنند و مذهب ایشان این است که معیت حق تعالی با جمیع ذرات کائنات بحقیقت است او بذات خود با جمیع اشیای
کائنات بیچون معیت است که متکلمان گویند و مفهوم عقلا ظاهر است یعنی نه چون معیت عرض است با جسم و نه معیت جسم با جسم
است و نه معیت عرض با عرض است و نه معیت عرض با جوهر بلکه معیتی است خارج از همه اینها و آیه کریمه ما یکون من نجوی
ثلثة الا هو رابعهم ولا خمسة الا هو سادسهم ولا ادنی من ذلک ولا اکثر الا هو معهم این ما کانوا یعنی
نباشد از بین راز گویند با هم سه کس مگر که خدای چهارم ایشان است و عالم است باعمال و احوال و اقوال آشکارا و نهانی و داناست بهمه صفات
و خطرات و کیفیات ظاهر و باطنی و نه پنج تن راز گو باشند مگر که ششم ایشان خداست و نه کمتر باشد از بین عدد و نه بیشتر مگر که خدا با ایشان همراه
باشد در سبع سماوات یا در وادیهای هفت زمین مطویات و آیه کریمه و اذا سألک عبادی عنی فانی قریب بتامل میخوان و قرب
حق تعالی از قرب بنده بخود اقرب میدان — زین معیت دم مزن بنشین خموش * این معیت کی نیاید عقل و هوش * ای برادر
اقرب مثالات قرب حق با موجودات قرب روح با جسد است که روح از عالم امر است داخل بدن نه خارج و نه متصل است و نه منفصل از
صفات جسم مبراست و از نقصان ملابسه معرا با بدن با همه جمیع اجزا از بدن متصرف است اگر هزار سال با قالب ملابسه داشته باشد هیچ خلل و نقصان
در طهارت و صفات او راه نیابد همچنانکه پیش از معیت قالب بود اکنون صرافت و لطافت است هیچ کثافتی پیدا نگردد همچنین قرب حق را
با خلق میدان که هیچ دل امکانی به تنزه قدس ذات او هیچ اثر نکرد فتبارک الله احسن الخالقین چون حقیقت معیت حق را با جسم شناختی
سر من عرف نفسه فقد عرف ربه دریافتی و طائفه ثانیه را که حکم فکشفنا عنک غطائک فبصرک الیوم حدید گشت از بصر بصیرت
ایشان برداشته اند و در زمره نظار کتاب جمال اسما ذات و کمال صمدیه صفات داشته اند جمیع مظاهر مکونات مرآت جمال با کمال
صفات متعالیات گشته و انوار آفتاب عالمتاب بر هر ذره از ذرات موجودات یافته هر حجابی از هفتاد هزار حجاب که ان لله تعالی
الف حجاب من نور و ظلمة مظهر جمال صفاتی و آئینه کمال اسمائی گماشته کما قال النبی صلی الله علیه وسلم لا یزال العبد یتقرب
الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت سمعه الذی یسمع به و بصره الذی یبصر به و یده التی یبطش بها و رجله التی یمشی بها خلا فرق بینی و بینه
آنانکه متصف بقرب نوافل شده اند بهر تری و هر تجلی و انفعالی و هر صفتی که از مظاهر ظاهر است نزد این طائفه از حق ظاهر است قل کل من
عند الله حال ایشان است و ما بکم من نعمة فمن الله مآل ایشان است سبحان الله غریب کاری و عجیب اسراری است که دل
ایشان گنجینه اسرار محبت الهی گشته و مخزن صفات لا متناهی و نامش مفلس نهاده اند ع گدا پادشاه است
و نامش گدا است * آنکس که ترا شناخت جان را چه کند * فرزند و عیال و خانمان را چه کند * دیوانه کنی هر دو جهانش بخشی * دیوانه تو

مقام قرب ومعیت از سالکان این طائفہ کرا حاصل ست پائے عقل وعلم دراین میدان بے پایان لنگ وگوش ہوش دراداراک اسرار این موطن کر وگنگ بصر بصیرتی علمائے ظواہر را در نظارۂ انوار این جمال بجز از عمی ہیچ واصل نہ وعقل عقلا را غیر از جہل ہیچ حاصل نہ ؎ این معیت درنیابد عقل وہوش ؛ زین معیت دم مزن بنشین خموش ؛ وحصول این قرب ومعیت ثمرۂ قرب نوافل ست طائفہ ثالثہ را چون جذبۂ آلہی دریابد بحکم جَذْبَۃٌ مِّنْ جَذَبَاتِ اللّٰہِ خَیْرٌ مِّنْ عِبَادَۃِ الثَّقَلَیْنِ بہ سابقۂ عمل رفع حجب ظلمانے ونورانے شود وبمشاہدۂ مرتبہ احدیت ذات مشرف گردد وہمہ علوم مضمحل وتمام رسوم باطل شود حدود متلاشی تعریف وتمیز لاشے گردد وحقیقت لِمَنِ الْمُلْکُ الْیَوْمَ لِلّٰہِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ہویدا وسر کُلُّ شَیْءٍ ہَالِکٌ اِلَّا وَجْہَہٗ ونور ہُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاہِرُ وَالْبَاطِنُ پیدا گردد ہستی موہوم بہستی موہوب مبدل شود ؎ موج بحر لمن الملک برآید ناگاہ ؛ غرق گردند دران بحر چہ درویش وچہ شاہ ؛ خس من ہستی موہوم چنان مے سوزند ؛ آتش عشق کہ نے دانہ بماندنے کاہ ؛ وحقیقت لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وحقیقت توحید روئے نماید وکنہ انا من اھوی ومن اھوی انا وبقول شیر بیشۂ میدان حقیقت وشاہ لشکر مبارز معرفت وطریقت حضرت علی کرم اللہ وجہہ مَا رَاَیْتُ شَیْئًا اِلَّا وَرَاَیْتُ اللّٰہَ متصف گردد چون این مرتبہ علیا حاصل شد بحقیقت ایمان وکنہ اطمینان واصل گرد برو نصف دائرہ ولایت ونیمہ راہ اسلام را قطع کرد وباقیے اکثر مما قطع وطوے دراین مقام واصل آگاہ چنان خود را گم کند کہ ہر چند خود را جوید حق را یابد ؎ چو ممکن گرد امکان برفشاند ؛ بجز واجب در وچیزے نماند ؛ رباعی روزان بتو بودم ونمیدانستم ؛ شب با تو غنودم ونمیدانستم ؛ ظن بردہ بدم دوش کہ من جملہ منم ؛ من جملۂ تو بودم ونمیدانستم ؛ روزے شخصے بر دروازہ سلطان العارفین بایزید بسطامے قدس اللہ سرہ السامے آواز داد- این ابویزید سلطان درجوابش گفت ذَہَبَ اَبُوْیَزِیْدُ فِی الذَّاہِبِیْنَ فِی اللّٰہِ یعنے شخص بر دروازہ گفت بایزید کجاست فرمودند کہ بایزید رفت وگم شد با جماعت کہ در حق سبحانہ گم شدند وتا ابد الآباد رجوع بوجود بشریت خود نکنند اے برادر اول یافت ست بعد از نایافت در آخر کار نایافت ست چنانچہ بصر وبصیرت طائفہ اولے را در معرفت حالت طائفہ ثانیہ بجز از عمی حاصل نہ طائفہ ثانیہ را در معرفت حالت این طائفہ علیہ بجز جہل وعمے نصیبہ نیست اے سالک آگاہ الوصول بهذہ الحالات شریفۃ والمقامات العجیبۃ ممکن را واجب نمیگرداند وواجب را ممکن

تمیساز د الحق حق والعبد عبد قال الغوث الاعظم کل حقیقة ترد الشریعة
فهو الحاد و زندقة نظم ممکن زتنگنائے عدم تاکشیده رخت ؛ واجب بجلوه گاه عیان
تانهاده گام ؛ درحیرتم که این همه نقش و نگار چیست ؛ برلوح صورت آمده مشهود خاص و عام ؛
هر یک نهفته لیک ز مرآت آن دگر ؛ برداشته زجلوه احکام خویش کام ؛ باده نهان و جام
نهان آمده پدید ؛ در جام عکس باده و در باده عکس جام ؎ گویدآنکس درین مقام فضول
که تجلی نداند از حلول ؛ وحصول این مرتبه ثمره قرب فرائض ست ـ طائفه رابعه که وصول ایشان
از راه اصطفا و اجتبا و تدنے و تدلے ست از احوال ایشان چگویم و چه نویسم آنجا عبارات
مختفے و اشارات منتهی ست بیان درانجا عین ستار ست علم آنجا عین جهل ست قال الغوث الاعظم
سألت عن الرب ما علم العلم قال الرب جهل العلم ـ ای برادر چون عالم نماند علم
از کجا ماند آنجا همه عرفت بی بی ست نظم قرب حق یا بنده دور است از قیاس ؛
بر قیاس خود مده آنرا اساس ؛ قرب نے بالا و پستی رفتن ست ؛ قرب حق از قید هستی رستن ست
نحن اقرب گفت من حبل الورید ؛ تو فگندے تیر فکرت را بعید ؛ این معیت را نیابد عقل و هوش ؛
زین معیت دم مزن بنشین خموش ؛ قال الغوث الاعظم من اردان یبین الحال
بالمقال فقد کفر ـ اے برادر اخص خواص اولیار ازین مقام بهره نیست و بجز از اعمی و جهل
هیچ نصیبه نه زیرا چه این مقام قرب و معیت خاص مقام انبیا و رسل ست مگر بعضے اولیار که
بتربیت حضرت نبوت علے مصدرها الصلوة والسلام داصل گشته باشند که بصر اولیا در انوار
این قرب و معیت منتفے میگردد چنانچه بصر بار برق خاطف مستتر مے شود آے برادر بدانیه
باین مرتبه علیا بے عنایات ازلے نیست ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء والله یختص
برحمته من یشاء وحصول این مرتبه علیا ثمره بین القربین المذکورین ست که اعتدال از
خاصه آنحضرت صلے الله علیه وسلم وانبیا و رسل و بعضے اولیار را بقدر استعداد آن هم بهره و
نصیبه است ـ اے سالک آگاه باشے و معلم و موصل کمال این راه عشق ست و بس فنسأل
الله کما عشقه و معیته حتی یرزقنا الله ایانا و ایاکم عجائب اسرار و غرائب
تجلیاته و انوار کا قال کلامنا بکلام مثنوی المولوی المعنوی ؎ شادباش اے
عشق خوش سودائے ما ؛ اے طبیب جمله علتهاے ما ؛ ملت عاشق زملتها جداست ؛ عاشقان
را مذهب و ملت خداست ؛ آنکه عاشق نیست او در آب در ؛ صورت خود بیند ای صاحب نظر

صورتِ عاشق چو شد فانی ازو ؛ پس در آب اکنون کرا بینید بگو ؛ عاشقان را شد مدرس
حُسن دوست ؛ دفتر و درس ہمہ شان روی اوست ؛ آتشی از عشق در جان بر فروز
بر سر فکر و عبارت را بسوز ؛ آنطرف کہ عشق می افروز درد ؛ بوحنیفہ شافعی درسی نکرد
عشق آن شعلہ است کو چون بر فروخت ؛ ہر چہ جز معشوق باقی جملہ سوخت ؛ ماند الا اللہ
باقی جملہ رفت ؛ شاد باش ای عشق شرکت سوز زفت ؛ در نگویم عقل ہا را بر درد ؛
در نویسم بس قلمہا بشکند ؛ بعد ازین گر شرح گویم ابلہی ست ؛ زانکہ شرح او ورای آگہی ست ؛
در نیابد حال پختہ ہیچ خام ؛ پس سخن کوتاہ باید والسلام

چون سالک در شغل خود را فانی ست و علم فنا خویش در مشاہدہ و آمد و اصلا از وجود و علم
او نشان نماند صاحبان این طریقت این را فنا میگویند و چون علم فنا ہم یکبارگی برفت کہ علم العلم
ہیچ نماند آن را فناء فنا گویند و فنا اتم خوانند و غرض من آنست کہ چون از کثرت ذکر این حالت
برانکس روی دہد و خیال این فنا مدام ملحوظ بماند تا کہ ملکہ گردد کہ وجود و ہوش و گوش و
عقل و فہم بر آن کس منکشف گردد کہ من تمام فانی ام بہ نسبت خود کہ در من ہرگز بقائیت
و این علم یقین گردد و زایل نشود چہ ہیچ حرکت و سکون از خود و از غیر خود نیابد مگر از خدا جل جلالہ
پس ہر این کس فنا اتم آمد من عرف نفسہ بالفناء و چون خود را مع تمام مخلوقات عدم محض
دید و فنا مطلق شناخت و حق حقیقت خود یکبارگی دریافت نہ بدریافت خود بلکہ بتعلیم پروردگار
خود جل جلالہ فنا تمام شد و باز این وجود موہوب خود را تماما بقیومیت حق قائم دانست یعنی
کہ در ہر آن قائم مطلق و موجود بحق مرا موجود و قائم میدارد و مدام مدد وجود از ان طرف چنانکہ
فتیلہ را از روغن تازہ در چراغ مدد میرسد کہ با و قائم دہن و جملہ مخلوقات بدین دستور پس
درین مقام خوف و رجا یکبارگی از غیر حق برخاست۔ حقیقت فنا و بقا این کس را منکشف شد
پس در ہر آن فنا و بقا در یک ذات واحد بمرتبہ کمال آمد پس در ہر آنی کہ فناست بقا ہم با
اوست مقام فنا فی اللہ و مقام بقا باللہ ہمین جا اتمام یافت والسلام علی رسول اللہ و آلہ و صحابہ
و تابعیہ۔ ذات حق سبحانہ تعالی من حیث ہی ہی مجرد و تعری عن الاسماء والصفات
والنسبت والاعتبارات۔ مدرک و مفہوم و مشہود و معلوم ہیچکس نتواند شد
و محکوم علیہ ہیچ حکمی نمیگردد و لیکن باعتبارات التجلیات والنسب والاعتبارات
علی قدر الطاقۃ البشریۃ والاستعداد ذات معلوم و مشہود میگردد و آن حقیقت

علیہ اول تجلے کرد علماء ایشانے کلے جامع جمیع شیون الٰہیہ وکونیہ ازلیہ وابدیہ بآن طریقہ کہ ذات
خود را مستجمع جمیع حقائق ونسب واعتبارات واسماء وصفات چہ ثبوت نسب وچہ تجرد از نسب
بلکہ تجرد از تجرد نیز یافت اما بروجہ کلے جملے بے اعتبار وامتیاز شیون از یکدیگر واین صورت علوسہ
ذات را حقیقت محمدیہ علی مظہر الصلوٰۃ والتسلیمات وبرزخ کبرے ومرتبہ قاب قوسین او
اودنے گویند واگر بآن ملاحظہ عدم اعتبارات کنند احدیت گویند واگر بلاحظہ اثبات اعتبارات کنند
واحدیت گویند وباصلاحیت وے اعتبارین مذکورین راہمان حقیقت محمدیہ گویند پس
ظہور جمیع اسماء متقابلہ چون ہادے ومضل ومعطی ومانع ومعز ومذل وباسط وقابض ورافع
وخافض واسماء غیر متقابلہ وجمیع حقائق مختلفہ وجمیع افراد متعددہ از اعلے وادنے ونفیس و
خسیس از عرش تا بفرش وملائکہ علوے وجنہ سفلے ہمہ ناشی ازان حقیقت محمدی ست وقول
رسول مقبول علیہ السلام اول ما خلق اللہ نوری ثم خلق اللہ ما خلق اللہ نوری
وقول لولاک لما خلقت الافلاک ونعمہ لولاک لما اظہرت الربوبیۃ ونداء یا محمد
انت عشقی وانا عشقک تا ہفتاد ہزار سال زال اندبرانگہ ہرچہ ہست وتام ہستی براو نہاد
ہمہ منتشی ازان حقیقت علیہ ست پس ظہور ذات در پردۂ صفات ست وظہور صفات در پردۂ اسماء
وظہور اسماء در ہرچہ مظاہر ہرچہ در عالم موجودست حسن ذاتے دارد وقبح نسبی واضافی چنانچہ
سمیت ورسم صفتے ست کامل الحسن کہ اہل زہر دانند وبہ نسبت اہلاک غیر او را قبیح پندارند و
وچون حدت آہن شمشیر فی نفسہا صفتے ست حسن اگر بموقع شود واگر استعمال بے موقع نمودہ آید
قبیح پندارند پس ہرچہ در حیز خلق آید بہ نسبت آنکہ حقتعالے پیدا کردہ است در وے حکمتہائے
عجیبہ وکمالات نوبیہ است ربنا ما خلقت ھٰذا باطلا مشعر این ست زیرا کہ حکیم قصد
ایجاد باطل نکند سہ برگ درختان سبز در نظر ہوشیار ؛ ہر ورقے دفتریست معرفت کردگار
للحافظ الشیرازی سہ پیر ما گفت خطا در قلم صنع نرفت ؛ آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد
چون سروان من شیٔ الا یسبح بحمدہٖ دریافتے انوار آفتاب عالم تاب را در ذرہ خوار واسرار
بحر زخار در قطرۂ بے مقدار یافتے در ہرچہ نظر کند خدا را بیند.... این ست کمال مرد در راہ
خدا۔ قال امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ ما رأیت شیئا الا ورأیت اللہ فیہ ونیز از دے
منقول ست کہ ما رأیت شیئا الا ورأیت اللہ پس حقیقت محمدیہ جامع است
مر جمیع مخلوقات علویہ وسفلیہ علمیہ وعینیہ را وباعتبار مقتضیات اسماء متقابلات مظہرات

مختلفہ ومحل تجلیات متنوعہ ظہور مے یابد ۔ زحق ما ہر یکے خبطے و قسمے است ٭ معاد مُبدہ
ہر یک ز اسمے ست ٭ بدان اسم اند موجودات قائم ٭ وزان اسم اند در تسبیح دائم ٭
ببیند ہر یکے را مصدر ے شد ٭ بوقت بازگشتن چون در ے شد ٭ ازان در کامد اول ہم بدر شد
اگرچہ در معاش او در بدر شد ٭ وتجلیات حق سبحانہ دو قسم ست جلالی وجمالی - جلالی چون
اعدام وکفر وشرک و ضلالت واضلال واہلاک مطلق واستتار حق واعوجاج از نہج قویم
وانحراف از صراط مستقیم وابن امور را شارع بشیطان نسبت فرمود ومظہر اتم ومجلائے
اکمال این اشیا ابلیس آمد واعوان وتابع او ولہذا ہر چیزے کہ ازین امور یافتہ شود آن
صفت را اضافہ بشیطان کنند ونیز حدیث اِنَّ اللّٰہَ تعالٰی سبعین الف حجاب من نور
وظلمۃ مشعر آن ست کہ ہر چہ نورانی ست چون ایجاد واظہار ولطف ورحمت وعلم ویقین
واحوال ومقامات ومعارف واخلاق حمیدہ ہمہ جمالے ورحمانے اند وہر چہ ظلمانے است
چون اعدام وبطون وقہر وجلال وجہل وگمان وخطا ونسیان ورسوم وعادات
وجملہ اخلاق ذمیمہ جلالے وشیطانے اند ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭
بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلٰوۃُ عَلٰی رَسُوْلِہٖ مُحَمَّدٍ
وَّآلِہٖ اَجْمَعِیْنَ - امابعد ابلاغ سلام محبت التیام از درویش دلریش عبدالرحیم بجناب
فضائل وفواضل مآب کمالات اکتساب مرکز ولایت مخزن ارشاد وہدایت اخوے اعزے
شیخ محمد زاد اللہ العزت والمجد - واضح آنکہ ؎ درد وغم وعشق بوالہوس را ندہند ٭ ماولے
سمندرے بمگس را ندہند ٭ ہم مور چہ را ملک سلیمان ندہند ٭ عز وشرف شاہ عسس را ندہند
طالبان حق ہستی دارند کہ بکونین سر فرو نیارند اَلْجَنَّۃُ سِجْنُ الْعَارِفِیْنَ اَیْ بُدُوْ فِیْ صِفَاتِہٖ
کَمَا اَنَّ الدُّنْیَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِیْنَ اَیْ بِدُوْنِ مَعْرِفَتِ کَمَالِہٖ - اگر وعدہ دیدار جمال یار در
بہشت نبودے ہرگز ذکر بہشت از زبان ایشان کسے نشنیدے و دوزخ چون حالے از
جمال ست بنابران موضع قہر وجلال ست وازینجاست دعا رسول مقبول علیہ وعلے آلہ
التحیات والتسلیمات اللھم انا نسئلک الجنۃ ونعوذ بک من النار پیدا گردد حقیقت
رضامندے حق جل شانہ از مستدعی بہمان وغضب از مستدعی عنہما ہویدا گردد وانچہ از
سلطان عارفان پیشوائے عاشقان بایزید بسطامے قدس سرہ السامے منقول ست
کہ اگر بر زبان او ذکر دینار رفتے وضو ساختے واگر ذکر بہشت ونعیم عقبے رفتے غسل کردے

انا نکه دنیا حدث ست بذکر او وضو واعلے وعقبے جائے قضائے شهوت ست بذکر او غسل
احدے پس ازجهت ارشاد طالبان و امداد سالکان ست که زنهار آنهار الذاتهما مطلوب
ومحبوب خود نسازند و ذکر آنهار ادر دل نگمارند و ذکر آنهار ا بر زبان نیارند واگر سهواً ذکر گرد
بتوبه و استغفار تعجیل نمایند و وضو و غسل از لوازم کمال توجه استغفار دانند۔ اے برادر
قصه مردان دیگر و مخنثان و مؤنثان قصه دیگر قال علیه الصلوٰة والسلام طالب الدنیا
مونث وطالب العقبی مذکر والیضاً قال علیه الصلوٰة والسلام الدنیا
حرام علی اهل الآخرة والآخرة حرام علی اهل الدنیا وکلاهما حرام علی اهل الله
؎ تو وطوبی ما و قامت یار ؛ فکر هر کس بقدر همت اوست ؛ قیمة المرء همته هر چه
مقصود تست معبود تست ؎ گر گل گذرد بخاطرت گل باشی ؛ ور بلبل بیقرار بلبل باشی ؛
همت عوام کالانعام همه پوست و همت صالحان و عابدان همه از وست و همت عاشقان و
عارفان همه اوست ؎ نیست بر لوح دلم جز الف قامت یار ؛ چکنم حرف دگر یاد نداد استادم ؛
اهل الدنیا فی نیران مبین واهل الآخرة فی خسران مبین واهل المحبة والعرفان
فی شهود و عیان مبین لولا الحمقا لخربت الدنیا۔ منقول ست واهل الجنة بلهاء کلام
مقبول ست۔ حمق شان چیست مزخرفات فانی را و موهومات آنی را بر نعیم مقیم ابدی
سرمدی ایثار کردن و بله شان چیست از قصور همت حور و قصور اختیار نمودن واز غفلت
و نسیان طلب بستان کردن واز طلب کمال وجمال حضرت حق باز ماندن فاعتبروا یا
اولی الابصار و تفکروا یا اولی الافکار شعر۔ سوف تری اذا انکشف
الغبار ؛ افرس تحت رجلك ام حمار ؛ ؎ به وا نے چو روشن شود این غبار ؛
که بر اسپ یا بر اسپے سوار ؛ اللهم اقطع عنی ما یقطعنی عنك وخلصنا عن
الملاهی وارنا حقائق الاشیاء کما هی پس دل و زبان را از ذکر دنیا و عقبے باز داریم
ور وے بحقیقت کار آریم مقربان آله و محرمان درگاه در طے مقامات عالیات بند نشوند و باقامت
در مقامات خرسند نگردد و سلوک اجمالے را پسند نه کنند تا اد لے حق مقام فروتر نکنند عروج
بمقام برتر نه نمایند

بسم الله الرحمٰن الرحیم الحمد لله والصلوٰة والسلام علی رسوله محمد وآله اجمعین
اما بعد از فقیر عبد الرحیم بعد از سلام خیر انجام بخدمت آن عاشق آله عارف اسرار درگاه بیان

شیخ محمد چیو واضح آنکه عمر عزیز را العزیز اعمال صرف باید نمود تا در آخرت خسارت نشود اگرچه جمیع
حسنات حسنه اند لیکن بحکم حسنات الابرار سیئات المقربین حکم دیگر دارند لا یعرفه الا
العارفون والعاشقون ولم یعرفه العلماء الکاملون سلطان العارفین بایزید
گفت توبة الناس عن الذنوب وتوبتی عن قول لا اله الا الله و مصطفے صلے الله
علیه وسلم فرمود افضل ما قلت انا والنبیون من قبلی لا اله الا الله کس نداند که بایزید
قدس سرہ مخالفت کردہ است آن لا اله الا الله نیز زبان ست نه بدل لا اله الا
الله گفتن دیگر ست و لا اله الا الله دانستن دیگر ست و لا اله الا الله شدن دیگر ست۔
پس توبهٔ سلطان العارفین اندرجه عوام اینست که مرتبه اول ست فافهم اینجا یعنی مانند شروع
در اثبات ست و بحکم العشق نار فی القلوب یحرق ماسوی المحبوب والحدیث اذا وقع
بالقلب لم یبق چندان باید سوخت که عاشق سوخته گردد چون عاشق سوخته شد در بعضے
مظهر عشق مے ماند و در بعضے معشوق ما رایت شیئا الا و رایت الله فیه اول ست۔
ل چون از تو بجز عشق نجویم بجهان ؛ خواهی تو وصال جو و خواهی هجران ؛ هجران و وصال
تو مرا شد یکسان ؛ بے عشق تو بود نم ندارد سامان ؛ یعنے از تا نے ست علی اختلاف
الاستعدادات اختلف الحالات درس و تدریس بے حضوری لقلقهٔ زبانی ست
و تضییع وقت وانچه در سینه است درسی نه اما افتراق بنا ید الاقتران ثم الاقتران دوام شهود
و حضورے را نصب العین دارند و در هرچه مشغول باشند عین وصل ست و اگرنے شهود و
حضورے مشغولی بصلوٰة و تلاوت اند عین وبال ست سر رشتهٔ دولت ای برادر بکف آر
این عمر گرامے بخسارت مگذار ؛ دائم همه جا با همه کس در همه کار ؛ میدار نهفته چشم دل
جانب یار ؛ قل الله ثم ذرهم الله الله میان محمد معظم را معلوم آنکه غفلت
ولو کان ساعة کفر ست مسلمان باید زیست بے یاد خدا زیستن بصورت مرگ ست بلکه
بدتر از مرگ و میان دلدار بیگ را چه نویسم که خود دانا و فهمیده اند آنچه احسن و اهم باشد
مشغول باشند و دیگر نوشته بودند که کتاب مے نوشته باشند مخدوما چون فرصت کم ست
نوشتن میسر نمے آید با این هم هرچه شما بنویسند در باب او حظے و جوابے و شرحے نوشته
خواهد شد و بے سائل میسر نمے آید امام شافعے رضی الله عنه فرمود علم علما العلم من
نمیرسد و تمام علم من باین مسئله صوفیه نمیرسد الوقت سیف قاطع فعلیک الوقت

مشیخت مآب حقائق و معرفت اکتساب برادر شیخ محمد و شیخ معظم و دلدار بیگ از درویش
دارلیش بعد از سلام خیر انجام واضح آنکہ الوقت سیف قاطع پس لاجرم سعی تمام در حصول آگاہی
دوام باید کرد کہ سعادت در عبادت است و شقاوت در فراغت التصوف کالمجد لا یختلط
شیہ ھزل کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دائم الفکر متواصل الحزن۔ ہر چہ
از حق باز دارد از خود باز دار۔ ما شغلک عن الحق فہو صنمک و دنیاک ؎ چیست دنیا
از خدا غافل شدن ؛ نے قماش و نقرۂ و فرزند و زن ؛ بمطالعہ کتاب و مذاکرہ علم بچندان توغل
کنند کہ داخل در العلم حجاب الاکبر گردد و باید کہ چنان کنند کہ واصل العلم رفع حجاب گردد ؎
علم حق در علم صوفی گم شود ؛ این سخن کے باور مردم شود ؛ وصیت بزرگانست کن طالب
الاستقامت ولا تکن طالب الکرامت اوقات عزیز را غنیمت شمار و انفاس خود را بے
آگاہی مگذار۔ کن للہ والا فلا تکن باید کہ در از دیاد کیفیت و کمیت نسبت کوشش کنند
؎ تو ز خود گم شو کہ توحید این بود ؛ گم شدن گم کن کہ تفرید این بود ؛ سَأَلَ الْغَوْثُ الْاَعْظَمُ
عَنِ الرَّبِّ عَنْ عِلْمِهِ فَاَجَابَ اللّٰهُ تَعَالٰی جَهْلُ الْعِلْمِ۔ فَافْهَمْ۔ چنان باشی کہ خود را از غفلت
برآری و دیگران را نیز بحکم آیۃ کریمہ فاستقم کما امرت و من تاب معک۔ اللہ۔ اللہ اللہ
ولیس فی الوجود سوی اللہ۔ ع۔ قلم اینجا رسید و سر بشکست ؛ ؛ ؛ ؛ ؛ ؛ ؛ ؛ ؛ ؛
حامداً و مصلیاً و مسلماً۔ اما بعد از احقر العباد عبد الرحیم بعد از سلام خیر انجام محبت واضح
آنکہ اے برادر کار عاشق سوز دوام و ساز تمام ست و شیوۂ معشوق کرشمہ و ناز است و طریقہ
عاشق ہمیشہ عجز و نیاز ؎ زرد روین ہمہ پیران رہ را ؛ محاسنہا بخون دل خضاب است ؛
ہمہ مردان درین رہ زین مصیبت ؛ جگرہا تشنہ و دلہا کباب ست ؛ فرض عشاق ست
توجہ دوام و ہر چہ آن حضرت وے را باز دارد بروے حرام ؎ کل نوم علی المحب حرام ؛
قال علیہ الصلوٰۃ والسلام من شغلک عن الحق فہو دنیاک و صنمک ازان لا ابلے
یعنے عارف شبلی پرسیدند کہ ما صفتہ العارف قال صم بکم عمی۔ قول حبک الشئ
یعمی ویصم موید این ست ای برادر چون لا الہ الا اللہ راہ نہیدی و کل شیٔ ھالک الا
وجہہ را دانستی سر ما رایت شیئاً الا و رایت اللہ فیہ را معلوم کردے پس ہر چہ روی
آری بحق روے آوردہ باشی ہر چہ بینی حق را بینی ہر چہ شنوے حق را شنوی ؎ این ست
کمال مرد در راہ خدا ؛ در ہر چہ نظر کند خدا را بیند ؛ اے برادر زہد تقوی مرتبہ علیاست اما

عشق مرتبہ دیگرست در قول حق سبحانہ جل شانہ یاایہا الذین آمنو باللہ ورسولہ رمزی ست
و در قول صحابے نومن ساعۃ سرے ست کہ اہل ظاہر چہ دانند ؎ ہرکہ او چون یوسف گم کردنیست
گرچہ ایمان آورد آوردنیست ٭ نہ آنکہ ہرکہ لاالہ الااللہ بدل گفت لشرف ایمان حقیقی مشرف شد ہیہات
ہون بعید بنہاست۔ قول سبحانہ ومایومن اکثرہم باللہ الا وہم مشرکون و قول علیہ
السلام اہل لاالہ الا اللہ کثیرون والمومنون قلیلون دال بر لطیفہ ایست کہ اہل دل دانند نہ
محبوسان آب و گل ؎ چو نسبتی تو شد محقق ٭ خیزد ہمہ نعرہ انا الحق ٭ اینجاست نہایت طریقت ٭
این ست خلاصہ حقیقت ٭ واصلان بآن رتبہ کمال دمے نیاسودند ہر نفس را النفس والبستن شمارند
و آن خود را آن مرگ انگارند مجاہدان، چون از کلفت رستہ اند مشاہدہ یافتہ اند ہر چہ کنند بالفت
کنند نہ بکلفت قام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حتی یورمت قدماہ صحابہ عرض
کردند کہ در شان تو لیغفر لک اللہ ماتقدم من ذنبک وما تاخر وارد شدہ است چرا
تعب می کشی فرمود افلا اکون عبدا شکورا خواب و بیداری یکسان باید کرد تا مرتبہ حیات قلب
میسر شود ؎ نہ پندارے کہ مہرت از دل عاشق رود ہرگز ٭ چو میرد مبتلا میرد چو خیزد مبتلا خیزد
میر بہولا استفسار ماندن و کیفیت سلوک کردہ بود گفتم در حق ماندن کن فی الناس کاحد
من الناس و کیفیت سلوک رجال لا تلہیہم تجارۃ ولا بیع عن ذکر اللہ اظہار زیادتی
استعداد نمود و طلب اذن تجرید نمود گفتم کہ یک حرف میگویم و این اختیار شماست این کار
مصلحت نیست ع رند عالم سوز را با مصلحت بینی چہ کار ٭ ہمہ اختیار دارد ہوس دیگر و عاشقی
دیگرست۔ الحذر الحذر یا ابن الکرام والمدر
سبحان خالقے کہ صفاتش ز کبریا ٭ بر خاک عجز مے فگند عقل انبیا ٭ گر صد ہزار سال ہمہ کائنات خلق
فکرے کنند در صفت عزت خدا ٭ آخر بعجز معترف آیند کای آلہ ٭ دانستہ شد کہ ہیچ ندانستہ ایم ما ٭
والصلوۃ علی المظہر الاتم والاکمل مجلاہ الاحسن والاجمل محمد الاول
وعلی آلہ واصحابہ الاکمل۔ اما بعد۔ از درویش دلریش عبد الرحیم این کمالات انتساب
ولایت مآب علم فروع و اصول ماہر طریقہ ایصال و وصول اعنی برادرم میان شیخ محمد بعد از
سلام خیر انجام مطالعہ نمایند اے برادر مرا سہم توجہ قلب اہل قلب توحید ست قال علی رضی
اللہ عنہ الاخلاص فی التوحید ہو سلب الصفات و اسقاط النسب والاضافات
نکتہ در اثبات اسم ذات بعد از نفی ہمین ست عمرے صرف باید کرد و سعی بلیغ باید نمود کہ نفی

ہر معلومے وموہومے باید کرد واثبات مجہول باید نمود کہ کار مقربان ہمین ست حسنات الابرار سیئات المقربین سر آفاقے وانفسے کار مبتدیان ست ومتوسطان عالی ہمتی را ازین ہر دو گذشتن واجب ست سیر وسفر بارے وبکرست ویار در آغوش دیگر وامن آہوے دمن آہوے اما اصحاب طریقت را لازم ست کہ در ہر نفے اثبات کنند ودر ہر اثبات نفے کنند خواہ نفی واثبات خواہ یا اثبات خواہ بمراقبہ علیک فعلیک والسلام انچہ نوشتہ شدہ است اورا مطالعہ نمایند خواہند نمود کہ دقیقے ست تتمہ وصیت آنکہ یا دوست یا بادوست وہر چہ جز دوست نہ نکوست نہ نکوست ہر کہ در دوام آگاہی کوشد ورا وے بعدم صرف آرد نیکو ست والسلام والاکرام۔

از درویش دلریش عبدالرحیم برادرم شیخ محمد ودلدار بیگ را بعد از سلام معلوم آنکہ قل اللہ وذر ما سوے اللہ در دوام آگاہی سعی بلیغ نمایند وتکیہ بر زندگانے بنا بد کرد وبحکم خیر الناس من ینفع الناس۔ خلق را بخدا باید رسانید آگاہ باش آگاہ باش آگاہ باش۔

حامداً ومصلیا ومسلما اما بعد آن سالکہ طریقت وآن طالبہ حقیقت وآن والی درگاہ اعنی ام عبید اللہ جعلہا اللہ تعالی من الذاکرات الواصلات ومن القانتات والصادقات ورزقہا اللہ الفناء والبقاء بعد از سلام خیر انجام مطالعہ نمایند کہ باشتغال ظاہر چندان مشتغل نکروند کہ از علو احوال باطنہ باز مانند قال علیہ السلام من ابتلی بالسفر الظاہر فقد ودم من السفر الباطن دل بیدار بدست آر اگر تعلقات کونین بر توافتد ذرہ حجاب بر دل تو نیفتد صاحب الطریقۃ والحقیقۃ حضرت خواجہ نقشبند قدس سرہ آیۃ کریمہ را کہ رجال لا تلہیہم تجارۃ ولا بیع عن ذکر اللہ اکثر بر این معنی حمل می فرمودند اگر چہ از عدم تجارت وبیع مراد تجرید از ین ہر دو باشد ای لا یشغلون بامر من امور الدنیا والمعاش لکثرۃ اشتغالہم بذکر اللہ حسن قال وبہجت حال در دوام ذکر ذی الجمال ست ووبال وکلال در غفلت از حضرت قہار ذی الجلال ست دل بدست آر اندیشہ یاد کمال ہر چہ خواہی بکن از کاسہ از درون شو آشنا از برون بیگانہ باش ؎ وایچنین زیبا روش کم می شود اندر جہان قال علیہ الصلوۃ والسلام الصوفی ہو الکائن البائن انوثت وذکورت در راہ خدا ہیچ دخلے ندارد نسائے کہ عشق خدا دارند رجال اند ورجالے کہ عشق خدا ندارند بدتر از نساء طالب المولے مذکر ہر کہ باشد وطالب العقبے مخنث ہر کہ باشد وطالب الدنیا مونث

ہر کہ باشد ذکر چندان کوشد کہ کلفت از میان برخیزد و اشتغال ظاہری مانع اشتغال باطنی نشود
و علے الدوام یعنے در خواب و بیداری ذکر جاری گردد بعد ازان ہم ذاکر رود ہم مذکور قلم اینجا رسید
و سر بشکست۔ دوم آنکہ طالب را اول توجہ بر قلب صنوبری باید فرمود چون توجہ مذکور استقرار
یابد بعد ازان توجہ بجمیع دلالت باید کرد اول بر تجویف قلب و چون علامات و انوار تجویف مذکور
حاصل آمد توجہ بتجویف ثانے باید فرمود علے ہذا القیاس حال تجویفات دیگر جواب استفسار سیوم آنست
کہ شیخ توجہ بر قلب مرید کند بعد ازان کہ توجہ اندکے استقرار یابد توجہ باندرون قلب کند بعد ازان
توجہ بہ جمیع قوے و اعضائے وے نماید سر یا تا و القا ہر شئے کہ خواہد بکند خواہ نسبت ذکر خواہ نسبت
جذبہ خواہ نسبت شہود خواہ نسبت فنا یا القا صحت و برائے سلب نسبت ذکر د سلب نسبت
جذبہ و سلب نسبت شہود۔ والسلام۔ لیکن الحال بسبب بعضے موانع آمدن میسر نے شود
انشاء اللہ تعالے العزیز قصد مصمم ست کہ البتہ فقیر آنجا خواہد رسید و این ضعیف را چندروز آزار
اطلاق و حرارت بود مکتوب مرغوب نوید صحت آورد لیکن چون نقاہت بود جواب استفسار ہا مفصل
نوشتن میسر نیاید انشاء اللہ تعالے من بعد مفصل نوشتہ خواہد شد۔ جواب استفسار اول آنکہ
اکثر اہل طریق نسبت رابطہ را بر ذکر مقدم دارند نزد این ضعیف معمول آنست کہ نسبت رابطہ
با ذکر جمع باید کرد تا حقیقت ذکر بوجہ احسن و اوثق حاصل گردد و انوار نسبت رابطہ در ذکر و انوار ذکر در
نسبت رابطہ بوجہ اکمل ظہور یابد کہ طالب از ہستی خود دخالے شود و بہستی برزخ متجلے گردد تا
ذکر کند و جمع نماید بین الرابطہ والذکر پس نسبت ذکر بطالب نخواہد بود بلکہ از برزخ صادر خواہد شد
کما لجمع العبادۃ والشہود فی مرتبۃ جمع الجمع

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد
و آلہ اجمعین۔ اما بعد تائیدات سبحانی و توصیفات ربانی متوالیہ و متکاثرہ بجناب آن عارف
کامل و عالم عامل مقتدائے طالبان اہل شہود و یقین زین العابدین قدوۃ العارفین باد بعد از
سلام محبت التیام باشتیاق تمام واضح آنکہ مکتوب مرغوب رسید از مطالعہ آن فرحت کثیر
حاصل گردید از مطالعہ استقامت اوضاع و حصول احوالات عجیبہ کہ در وے مندرج بود حمد و
شکر حقتعالے بجا آوردہ شد۔ الحمد للہ علے ذالک و اشتیاق فقیر را بر اشتیاق خود قیاس کنند۔
برادر دینی محب یقینی یعنے صلاح آثار میان شیخ عبداللہ جیو ہمیشہ بیاد حق محظوظ و در حفظ وی
محفوظ بودہ ذاکر و شاکر باشند بعد از سلام آنکہ مدت ست بدعائے و سلامے و پیامے و حفظ

وزبان مشاد رلساختہ اند از جمیعے خاطر فقیر نگرانست کہ حسن عروجی را بکدام موسم قرار داده اند
چواند وچگونہ اند واحوال چونست وحقائق ومعارف ظاہری وباطنی خود مشرح قلمی نموده بفرستند
کہ درکدام سیر وسلوک ہستند فکر درکارے کن کہ بجز حق رابنده نشوی وکارے کن کہ فردا شرمنده
نشوی حیات دنیا سہل ست غافل بودن از حق مطلق جہل امروز کہ در دست دوکان ست گوی
در میدان ست نیز بیا کہ وقت مجرائے رحمان ست والا فردا نہ گوئے در میدان یا بے ونہ در دست چوگان
دنیا فانیست باحق مشغول بودن سعادت دوجہانی ذره یاد وآگاہی بہ از ہزار بادشاہی طلب
مولے از ہمہ اولے اندیشہ اہل معرفت در طلب دوست باعث خلاصی اوست کہ خلاف نفس
فرض عین وضیافت حق سعادت دارین اہل یاد ہمیشہ شاد اگرچہ در معاش ضرور رضامندی امیر
وسلطان است اما در معاد ضرورتر رضامندی رحمان ست رضامندی حق درکارست تدبیر دنیا
واہل دنیا چہ اعتبار ست دینار وزرے چند ست عاقبت کار با خداوند ست وخدمتہائے دینی خود
را طالب باش وہر نفس غالب اگر در خانہ کس ست یک حرف بس ست ۔ ؛ ؛ ؛ ؛ ؛ ؛ ؛ ؛
حق سبحانہ تعالے جل شانہ آن محب حقیقی دوست حقیقی مشیخت مآب کمالات واکتساب برادرم میان
شیخ عبد الوہاب جیو را ہمیشہ در حفظ وحمایت خویش داشتہ کمالات وغائبات مقام خود بمحض فضل
وکرم خویش عنایت فرماشد۔ اخوت بینا با دو محبوو گفتن کفر شریعت ست ودو موجود دیدن کفر
طریقت ؎ تو مباش اصلا کمال این ست وبس ؛۔ جہد باید نمود وسعے بلیغ باید کرد وچندان حقائق
ذکر بر سنگ دل نے کہ آتش محبت شعلہ گرفتہ کونین را گوینده را بسوزد چون تو نمانے خدا نماند
وبس در یک خانہ دو مہمان نگنجد اوقات خود را موظف نموده احیار اوقات شریفہ را لازم وواجب
گیرند ومعمور دارند امام شافعے رحمۃ اللہ فرمود۔ علم علما بہ علم شخ رسد وتمام علم من بآن یک قول صوفیہ
نمیرسد کہ آن وقت سیف قاطع ھندی آگ لگنتی جھونپڑی جو نکسے سولا دہلہ بعضے اشتغال
بعضے کفر دانند چہ جائے دنیا۔ قال علیہ السلام ۔ الدنیا حرام علی اہل العقبی والعقبی حرام علی اہل
الدنیا وکلاہما حرامان علی اہل اللہ آخر کار ازین جہان گذشتنی واین را گذاشتنی ست فلا ع
الیوم اختیار ما تدع الغد اضطرارا قل اللہ ثم ذرہم۔ و لسلام برادرم خواجہ احمد لعلیہ
بذکر الحق والاشتغال عن غیر الحق برسد۔ السلام علیکم وعلی جمیع الاحباء اما بعد مجارائے
امور موجب حمد وشکر ست حق سبحانہ جل شانہ گرفتاری خود عنایت فرمایند وخلاصی از غیر خود
مرحمت نماید کہ بہ راست قال علیہ السلام ع ۔ یا لیت رب محمد لم یخلق محمدا

؎ تو کاشف نبود اسے عراقے ٭ گر تست ہمہ فنا دہا قے ٭ ؎ لولا لمعات برق نور القدم ٭
من جمہ الجود وحی الکرم ٭ من یخر جنا من ظلمات العدم ٭ او یعصمنا من
هفوات القدم ٭ پاکا خداوندا کہ ذات وصفات تو تعالے وتقدس مدرک ومفہوم ہیچکس
نتواند بود فکیف کہ بدلالت لفظ وعبارت بیان اشارت توان نمود ؎ عشق است برون ز
پردۂ نور وظلام ٭ خارج ز احاطۂ عقول وافہام ٭ خواہم کہ بخوانمش بصد نام اما ٭ او برتر از آنست
کہ گنجد درنام ٭ وصلوات نامیات وتحیات ذاکیات برحبیب او کہ آئینہ جمال وکمال اوست
تعالے شانہ ومفتاح خزائن جود اوست عم احسانہ اما بعد از احقر افقر عبد الرحیم بعد از ابلاغ سلام
محبت وشوق الیتام بجناب کمالات اکتساب فضائل وفواضل مآب مقتدائے سالکین خلاصۂ اولاد
واصلین سلالۂ احفاد عارفین اعنی شیخ زین العابدین واضح آنکہ مکتوب مرغوب در احسن ساعات
وایمن اوقات رسید چشم را نوری ودل را سرورے حاصل گردید مندرج بود کہ بسبب جذبۂ الٰہی
وتوجہ صرف آگاہی دوام روئے نماید در کیفیت وکمیت ساعت بساعت افزاید وتمام ہستی
موہوم در عطار وود ہستی موہوب عطا شود ودر شہود واجبی آثار وجود امکانے بالکلیہ
مضمحل گردد وآثار وانوار وجود حقانے در ظہور آید واز مقام قرب نوافل گذشتہ در مقام قرب
فرائض در آید افراد انسانے چہ بلکہ اشخاص حیوانے متاثر این نسبت شوند چنانچہ محمد قلے
نام مخلص فقیر ہر وقتے کہ از نسبت جذبہ آگاہی متاثر مے گشت اسپ از رفتار مے ماند چون
مغلوب این نسبت میشد اسپ برزمین می افتاد وچون زیادہ مغلوب می شد نفر ہم مغلوب میشد
وے افتاد۔ وبعضے احباب بعضے حیوانات از نسبت این احقر متاثر شدند ودانہ وکاہ را ناسہ روز
گذاشتند وطاقت شکر نیاوردند ومردند وقصہ بزرگان این طریقت ومتاثر شدن حیوانات بحد
تواتر رسیدہ ومشاہدات کثیرہ واقع شدہ لیکن از بعضے اکابران وقت آثار تصرف ظاہر شود
کہ مامور شوند واز بعضے آنوقت کہ مغلوب نسبت شوند واز بعضے اکملین ہر وقتے کہ ایشان بخواہند
وعجیب تر آنکہ در ایام جوانے بعضے یاران وقت توجہ چنان متاثر شدند کہ جثہ ایشان در ہوا رفت
وباز برزمین آمد توقع کہ چند مدت در دوام این نسبت جد واجتہاد نمایند کہ بحد دوام رسد کہ اثر در
جمیع یاران ظاہر خواہد شد ونیز مرقوم شدہ بود کہ بروز دوشنبہ نیز متوجہ اینجانب باشند مخدوما
مشفقا از بعد نوشتن این مکتوب بعد عصر روز پنجشنبہ زیادہ توجہ بسودہ خواہد شد واثر زیادتی
نیز ظاہر خواہد شد انشاء اللہ تعالے ونیز مامول آنکہ خود را از درس وتدریس ومطالعہ کتب

موقوف دارند و اوقات شریفه را بتوجه تمام علی الدوام بآن نسبت گمارند ؎ حرف گو کاغذ کر
سیاه کند ❊ دل که تیره است کی چو ماه کند ❊ حرف و صوت را در دل نیارند بلکه در بیام
نسبتی زیاده از نسبتی که در نقطه است حاصل گردد و ذکر درین مقام چون وسوسه است در مقام
ذکر دل از ذکر باز داشتن در حضور این نسبت از جمله فرائض و واجبات طریقت ست زیرا که
چه این نسبت حقیقت ذکر ست و جائی که حقیقت حاصل ست تخیل الفاظ و اقوال را چه دخل مستغفا
هر وقتی که این حقیر در ملازمت قدوهٔ عارفان حضرت خواجه خورد قدس سره میرفتم همین
وصیت می فرمودند که خود را از درس و تدریس و مطالعه کتب و حکایات غیر ضروریه یکسو دار
و خود را بالکلیه بآن نسبت گمار که ناگزیر همه گزیدگانست الحق که تا مقیدان بآن چیزها بود آثار عجیبه آن
نسبت ظاهر نمیشد و چون از ان چیزها دست داشتم آنچه میخواستم یافتم و اگر قصه‌ها و توجهات و تصرفات
آن برگزیدگان را بنویسم دفتری باید مستغفا لیباری از اکابر این طریقه نسبت آگاهی و
مشاهده را تجلیتی که وجود مشاهد و آگاه در میان نباشد تجلی ذاتی پندارند هیهات هیهات تجلی
ذاتی بمراحل بعید ترست ولسد درقابله ؎ کیف الوصول الی سعاد و دونها ❊ قال
الجبال و دونهن حیوف ❊ ؎ منزل عشقت مکانی دیگرست ❊ مرد این ره را
نشانی دیگرست ❊ آری نسبت آگاهی آئینه مقدمه تجلی ذاتی ست و این نسبت از
سطوت محبت و غلبه شوق ست و تعین علمی ست که علم سالک در الطف مقامات رسیده
؎ معشوق چون نقاب ز رخ بر نمیکشد ❊ هر کس حکایتی بتصور چرا کنند ❊ ارباب همم
عالیه را همگی همت مصروف بآن بودست که لطیفه که را بجز یک معلوم که حق ست سبحانه
معلوم نماید مقتضای دانش و بینش خدمت شما آنست که در تخلیص و تجرید و تفرید لطیفه
مدرکه از هر چه هست اهتمامی باقصی وجوه نموده شود و استغراق تمام و شهود دوام که نهایت
مجموع مقامات ست حاصل گردد اِنَّ اِلٰی رَبِّکَ الْمُنْتَهٰی اشارتی باوست تا بوسیله این
حالت عظمی و سعادت ابقی ترقی باوج تجلی ذاتی که در سر و روح و در ظاهر و باطن بشهود
غیر سبحانه نماید بیا شد برسند و سر کل شیء هالک الا وجهه مبرهن گردد - حمد لله که
در طریقه خواجگان قدس اسرارهم بعضی اصفیا و از کبارا در مسند این چنین دولتی بی وسیله
هیچ چیز غیر صدق عقیده و افتقار باتم وجوه حاصل میگردد - ادرک من ادرک
وشاء من شاء والسلام

تائیدات سبحانی و توصیفات ربانی شامل حال حسن مآل آن ذات منبع الحسنات متوالیه و
متکاثره باد بالنبی و آله الامجاد بعد از ابلاغ سلام و شوق التیام واضح ضمیر عشق پذیر آنکه
رقیمه نمیقه رسید شوق پر زیاد گردید از خامه کلک مشک فام شده بود که از استماع کلام فیض
ترجمان روز و شب طبع شادان و مست سرشار ست لذة غریبه را دریافته شد سید السند فیض
حق ناگاه رسد فاما بر دل آگاه رسد علامت دل آگاه چیست۔ ادخال النور و السرور
بذکر الحبیب الشکور و التجافی عن دار الغرور آری لذت یاد حق ذوق همه لذت ها
است ذاق من ذاق فهم من فهم و من لم یذق لم یدر۔ لذت دنیا و لذت آخرت
درجنب لذت دریافت حق بمنزله وسوسه در مشاهد حق آنانکه شراب وصل چشیده اند و از
خود و از غیر خود رمیده اند علی الدوام در هر دو جهان مست و سرشار اند علامت مستان اهل
عشق حق را چنان گفته اند خیار یٰ سکاریٰ لادینهم و لا نصاریٰ۔ للحافظ الشیرازی
مستم چنان کنی که ندانم ز بیخودی ؛ در عرصهٔ خیال که آمد کدام رفت ؛ و ثمرهٔ حصول مستی موجب
انقطاع هستی ست۔ منبع اسرار شیخ فرید عطار گوید ؎ دردمی خواهم ولیکن درد تو ؛ لیاکنے
درخورد من درخورد تو ؛ کفر کافر را و دین دیندار را ؛ ذرهٔ دردِ دلِ عطار را ؛ روز قیامت حق
سبحانه تعالیٰ رقعه نوشته بر اهل بهشت بفرستد عبادی شغلتم بالحور و القصور و نسیتم
لقائی از غایت غلبه در عشق تا هفتاد سال در بیخودی باشند و عاشقان عالی همت و متعالی
همت دوام نسبت دارند اگر یک نفسے ازان غافل شوند خود را کافر دانند ان الله عباداً
الو غفلوا طرفة عین لارتدوا علو همت و سمو همت جناب حسن مآب مقتضی همان ست
که یک لحظه و لمحه از حق و اهل حق غافل نباشند الحمد لله علی ذلك و علائق ظاهری اگر
مانع قرب اسرار نیست داخل علائق و در شمار نیست قال علیه السلام الدنیا ما یشغلك
عن الحق ؎ چیست دنیا از خدا غافل بدن ؛ نے قماش و نقره و فرزند و زن ؛ هر چند
چشم باطن عاشق از مشاهدهٔ جمال معشوق مسرور ست چشم ظاهری برائے دریافت جمال
یار در قلق مدام ست و جمال یار مبرا و منزه ازان ست که چشم ظاهر او دریابد لهذا محققین بر انند
که از هیچ نبی مرسل و ولی کامل قلق نرفته نه مخصوص بدار دنیاست بلکه در دار عقبےٰ نیز۔
للحافظ الشیرازی ؎ بلبلے برگ گلے خوش رنگ در منقار داشت ؛ و اندران برگ
نوا خوش نالهائے زار داشت ؛ گفتمش در عین وصل این ناله فریاد چیست ؛؛

گفت مارا جلوۂ معشوق دراین کار داشت ٭ عاشق دل سوختہ از خود واز غیر نظر بر دوختہ
بمقامے می رسد کہ عشق آنجا حجابے ست۔ قال الغوث الاعظم العشق حجاب بین
العاشق والمعشوق چون عاشق وعشق نماند جز معشوق ہیچ نماند ع ماند الا اللہ باقی جملہ فرت
قلم اینجا رسید وسر بشکست ٭ اللہ اللہ لیس فی الوجود الا اللہ ٭ ٭ ٭ ٭ ٭
کہ استدعا ملاقات دفتوائے یوسیہ کردہ بود اجماع جمیع اہل اللہ است بر آنکہ بلس الفقیر
علی باب الامیر وحق سبحانہ تعالے می فرماید کہ ما متاع الدنیا الا قلیل وازان اقل قلیل
شما رسیدہ پس بالغرض ازان چیزے بن خواہید داد جز لاتیجزاش خواہد بود پس برائے
جزء لاتیجزائے چہ مناسب کہ نام خودرا از دیوان حق تعالے برکشم کہ در کتب مشائخ مکتوب ست
اگر نام کسے در دیوان بادشاہے باشد از دیوان آلہی برے آرند سخ۔ کہ خطے نوشتہ واستدعا
نمود کہ بزیارت خواجہ معین الدین تشریف آرند کہ بدان تعریف ملاقات میسر آید۔ فرمودند
ان اللہ لاینظر الی صورکم واعمالکم انما ینظر الی قلوبکم ونیاتکم بامثال این امور فریفتہ
نمی شوم۔ کہ از کیمیا وکیفیت سلوک راہ خدا استفسار نمودہ بود ارقام فرمودند اذا تزوجت
الاجساد وتجددت الارواح حصل المقصود

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ الحمد للہ الذی ھدانا الصراط المستقیم ووفقنا العروج الی
معارج المنہج القویم والصلوٰۃ علی رسولہ صاحب الخلق والعظیم وآلہ واصحابہ
الھداۃ الی النعیم المقیم۔ اما بعد فیقول العبد الضعیف النحیف الراجی الی الرب
المعین عبد الرحیم بن وجیہ الحق والدین غفر اللہ لہ ولوالدیہ واحسن الیھما
والیہ لما لقنت الشیخ عبید اللہ بن مخزن الحقائق والمعارف شیخ محمد قدس سرہ
اشغال الطریقۃ والقادریۃ والچشتیۃ والنقشبندیۃ والمداریۃ زاد اللہ لاھلہم
شرفا وعزا ورایت فیہ آثار الفناء والبقاء وانوارھا واسرارھا فاجزتہ لارشاد
الطالبین والسالکین الی اللہ والبستہ خرقۃ المشائخ قدس اللہ اسرارھم کما
اجازنی والبسنی مشائخ الطرق المذکورۃ فمن صحبہ فکانہ صحبنی وید کیدی
فمن بایعہ فکانہ بایعنی وایضا اجزتہ لدرس التفسیر والحدیث اللہم ارزقنی
ایاہ الاستقامۃ علی سجادۃ المشائخ واجعل الآخرۃ خیرا من الاولی بعزات
وبحرمۃ نبیک وآلہ واصحابہ اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین قال اللہ تعالی

ان کنتم تحبون اللّٰه فاتبعونی یحببکم اللّٰه ویغفر لکم ذنوبکم۔ اللهم وفقه لما تحب وترضی
بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم الحمد للّٰه الذی هدانا الصراط المستقیم والصلوة علی رسوله
محمد هادی المنهج القویم وصاحب الخلق العظیم وعلی آله واصحابه هداة طریق
الوصول الی اللّٰه الرؤف الرحیم۔ اما بعد فیقول الفقیر الحقیر عبد الرحیم بن
وجیه الحق والدین الدهلوی غفر اللّٰه له ولوالدیه واحسن الیهما والیه ان الولد
الصالح التقی حبیب الدین منبع الحقائق والمعارف شیخ محمد البهلتی قدس سره
لازم صحبتی وتعلم منی علم التفسیر والحدیث والتصوف وتلقنه اشغال الطریقة
العلیة القادریة والچشتیة والنقشبندیة کثر اللّٰه تعالی طالبیها واوصل اللّٰه سالکیها
فرأیت فیه اسرارها وانوارها وآثارها فاستخرت اللّٰه سبحانه لاجازة الارشاد
طالبی وصول اللّٰه وسالکین الی اللّٰه فامرنی والهمنی سبحانه وتعالی ان اجزته
للایصال والارشاد فاجزته لارشاد الطالبین واکمال السالکین اجازة ظاهرة عامة
بحضر من المشائخ العظام العلماء الکرام والفقراء ذوی الاحترام کما اجازنی مشائخ
الطرق المذکورة قدس اللّٰه اسرارهم ویده کیدی فمن بایعه فکانما بایعنی ومن
بایعنی فکانما بایع النبی صلی اللّٰه علیه وسلم علیه وعلی آله واصحابه افضل الصلوات
واکمل التحیات واسأل اللّٰه لاجله الاستقامة والسداد علی الطریقة المستقیمة
والبشارات والدوام علی طریقة العزیمة وایضا اجزته لتعلیم علم التفسیر والحدیث
والتصوف وباللّٰه التوفیق الرفیق والحمد للّٰه رب العالمین آمین

الحمد للّٰه رب العلمین والصلوة علی رسوله محمد وآله واصحابه اجمعین۔ بخدمت مجمع کمالات
ظاهری وباطنی ومنبع حسنات صوری ومعنوی از احقر فقیر محمد عبد الرحیم بعد از سلام محبت التیام
واضح آنکه اشتیاق ملاقات زیاده ازان ست که بتحریر آید ثانیا آنکه بعضے طلاب خدا واخوان
الصدق والصفا بخدمت عالی برائے اخذ طریق رجوع مے کنند واز انجاکه بهمت عالی نهمت معالی
ست بنظر کردن برپے استعدادی طالبان این زمانه بر اظهار طریقه علیه واجرائے خیر کثیر متوجه
نمی شوند۔ الحق اگر نظر بر کوتاهی نظر طالبان کرده شود حرفے از اسرار حق نتوان گفت اما احسن
آن ست که باصل طلب قواعد طریقه علیه باید گفت وهر کس موافق استعداد خود بهره ور شود
قال النبی صلی اللّٰه علیه وسلم نضر اللّٰه امرءًا اسمع منا شیئا فبلغه کما سمعه فرب مبلغ اوعی

لہ من سامع وطریقہ بزرگان کہ تا اینجا رسیدہ ہمین ست باید کہ براین حدیث عمل کنند و
ہر طالبے کہ آید اظہار طریق بوے اداکنند فکل یصیب نصیبہ واگر عدم اظہار طریقہ نظر بعدم
اجازت کہ شرط اظہار طریقہ است باشد ازین فقیر اجازت دانند واین فقیر را در عالم ارواح اجازت
از روح پر فتوح آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ست واز صاحب طریقہ حضرت خواجہ بہاؤ الدین
نقشبند نیز حاصل ست و در ظاہر اجازت از عارف ربانی و ماہر اسرار سبحانی حضرت سید عبد اللہ
قدس سرہ است وایشان را از شیخ آدم بنوری وایشان را از مجدد الف ثانی قدس سرہ نیز این
فقیر را اجازت از قدوۃ العارفین زبدۃ العارفین زبدۃ المحصلین خواجہ ابو القاسم کہ مشہور بخلیفہ
جیو بو دند قدس سرہ وایشانرا از اعلم علما و اعرف عرفا ملا ولی محمد قدس سرہ وایشانرا از صاحب
طریقہ وسلوک میر ابو العلی اکبر آبادی قدس سرہ وایشانرا از خواجہ عبد اللہ وایشان را از خال خود
خواجہ محمد یحیے وایشانرا از مولانائے خواجہ عبد الحق وایشان از خال خود پیشوائے ابرار خواجہ عبد اللہ
احرار قدس سرہ ارعاہم واسامے طریقہ قادریہ وچشتیہ کہ بحضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ
مے رسد نوشتہ فرستادہ خواہد شد

حامدا ومصلیا ومسلماً - امابعد برادرم فیض اللہ دائم منتظر فیض اللہ باشند اے برادر فیض اللہ ناگاہ
رسد امابر دل آگاہ رسد دانی کہ دل آگاہ کیست دلے کہ متادب بآداب باشد ادب بر سہ قسم
ست ادب خدا وادب رسول خدا وادب خلق خدا قیل حافظا الادب بلغ مبلغ الرجال - امام
مالک رضی اللہ عنہ در کوچہائے مدینہ گاہے سوار نہ شد زیرا چہ جائے کہ محبوب رب العالمین وسید
المرسلین علیہ افضل التحیات واکمل التسلیمات پیادہ رفتہ شدآنجا سواری سوئی ادب است
وآن امام ہمام ہر جا کہ عمارت قدیم میدید بادب تمام بوسہ میداد بر امید آنکہ شاید کہ آن گل بوستان
نبوت وآن ثمرہ باغ رسالت بوے دستے رسانندہ باشد چون فیض رسد چشم واشود وتماشائے فیض
مقدس بینی وبعد از استقرار باسرار فیض اقدس رسی چندان افاضہ ومفیض بینی کہ از افاضہ وفیض
از بصیرت مستتر گردد بجز فیاض ہیچ نہ بینی چون سعادت ازلی در رسد و کمال ایمان وایقان
نصیب تو گردد از ہمہ فیوض فانی شوی وبہ فیاض باقی گردی مصرع الفقر اذا تم ہو اللہ۔
این ست ؎ این ست کمال مرد راہ خدا ؛ در ہر چہ نظر کند خدا را بیند ؛ مصرع قلم
اینجا رسید وسر بشکست ؛ ماہر اسرار کماہی اعنی میان شیخ محمد جیو سلمہ اللہ تعالے سلام
باشتیاق تمام مطالعہ رسیدہ واضح آنکہ در حدیث نبوی علے مصدرہا الصلوٰۃ والسلام

وارد است کہ من استوی یوماہ فہو مغبون۔ پس باید کہ ہیچ نفسے از جد و اجتہاد و تغافل نباید کرد و در ازدیاد کمیت و کیفیت نسبت سعی بلیغ باید نمود اگر عمر نوح درین صرف شود بنور ذرہ از حق او گذاردہ نشود غرایما لا تقضے دینہ و غریب لا یودی حقہ ہمین ست از شواغل متفرقہ و اوراد مختلفہ دست باید داشت و بجمیع قوی و اتم متوجہ باید بود ــــ نہ شبم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم ❊ چو غلام آفتابم ہمہ ز آفتاب گویم ❊ اے برادر السکون علی قلب الاولیاء حرام اصلی متفق علیہ است موازنہ ماضی و حال از واجبات طریق ست اصول پنجگانہ کہ این حقیر را عنایت فرمودہ اند در ادائے آن صرف ہمت باید نمود دوام الذکر والتقوی علی کل حال وایصال النفع للحق من غیر تفرقہ۔ وعدم تفضیل نفسہ علی احد من خلق اللہ والتواضع لامر اللہ ولخلق اللہ والسلام۔ برادر میان شیخ ابو معظم ہمیشہ دریا دحق مستغرق باشند یا در ابریادکن ببین کہ چہ ماند۔ والسلام۔ قل اللہ ثم ذرہم۔

از درویش عبدالرحیم بعد از سلام واضح آنکہ ذلت انبیاء و اولیا چیست تنزل از اعلی باسفل حسنات الابرار سیئات المقربین مقرب جناب الٰہی بہتر از شغل آگاہی نیست آگاہ کیست کہ از آگاہی دخل ست العلم حجاب الاکبر امام شافعی فرمود علم علماء العلم من نمیرسد و علم من العلم صوفیہ نمیرسد و تمام علم صوفیہ درین لطیفہ است الوقت سیف قاطع کارے کہ در و نفع نباشد مپسند عیارے کہ در و نفع نباید مگزین ❊ باید کہ درس بنوعے بآن کہ با آگاہی باشد و درجہ اعتدال بود و یارانی کہ موافق طریقت و با شریعت بمانند بایشان التفات میکردہ باشند از مراقبہ و محاسبہ و مشارطہ و معاقبہ و مجاہدہ یک لحظہ خالی نباشند کہ بنار کار این طریقہ بر نفس ست بنار کار طریق دیگر بر زبان حق حق حق درین ایام بعضے معارف از ذات حضرت محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وسلم بے واسطہ اخذ نمود انشاء اللہ تعالے نوشتہ خواہد شد و این حقایق ناسبق ابدا الحمد للہ علی کرمہ ومنہ برادر میان محمد معظم و شیخ عبدالوہاب وغیرہ کہ رابطہ معنوی و یا صوری داشتہ باشند سلام رسانند

حامداً و مصلیاً و مسلماً اما بعد آن حقایق آگاہ و معارف انتباہ مشیخت مآب کمالات اکتساب اعنی میان شیخ محمد جیو ہمیشہ در بحر احدیت مطلق مستغرق بودہ خوشوقت باشند مکتوب مرغوب رسید فرحت حاصل گردید و برائے غوث محمد کتابے نوشتہ بودم کہ مشتمل بر عجائب و غرائب حقائق و دقائق بود و دران کتابے نیز نوشتہ شدہ بود کہ عنان اختیار در دست کہ سبحان

می نوشتم اما خالے از سرے نیست کہ می نویسانیدہ نمیدانم کہ برای کدام شخص می نویسانید
و در غور حوصلہ آن برادر نبود آن آخر آخر مکتوب کہ بزور خود را از شکر کشیدہ موافق استعداد
محمد غوث نوشتہ شدہ بود انشاء اللہ تعالے کتابت دیگر نوشتہ خواہد شد برادرم میان محمد غوث
بعد از سلام معلوم آنکہ جزاکم اللہ خیرا لجزاء و رزقکم اللہ عشقہ وشوقہ برادر شیخ معظم
جیو را سلام برسانند بخدمت حقائق و معارف آگاہ سجادہ نشین مقربان حضرت الٰہ میان
شیخ محمد عاقل جیو سلام و اشتیاق رسانند بخدمت میان عبد الحفیظ و میان شیخ عبد الحکیم و میان
جان محمد جیو و میان عبد الباقے و میان انور و حافظ فقیر اللہ جیو سلام اسلام برسد

الحمد للہ والصلوٰۃ علی رسولہ محمد وآلہ اجمعین اما بعد از فقیر عبد الرحیم بخدمت حقائق
و معارف آگاہ ماہر اسرار حضرت الٰہ مقرب درگاہ مقتدائے طالبان حضرت احد اعنی میان
شیخ محمد جیو ہمیشہ در ترقی معارج فی اللہ باشند مدت مدید شد کہ پیامے و سلام و خبری از ان
برادر نرسیدہ خاطر نگران ست باید کہ بدست آیندہ این طرف خبر سلامتی خود البتہ بفرستند کہ
جمعیت اکثر مردم اینجاست بخدمت مشیخت مآب کمالات اکتساب میان شیخ محمد عاقل جیو
سلام بندہ رسانند و بجمیع برادران و محبان سلام برسد زیادہ وقت نبود۔

حامداً و مصلیاً و مسلماً اما بعد از درویش محمد عبد الرحیم بہ برادرم مشیخت میان شیخ محمد
عارف و والدہ میان شیخ محمد و برادر میان محمد معظم رسید بجز رضا و صبر ہیچ چارہ نبود انا
للہ و انا الیہ راجعون۔ حق جل شانہ نصیب ایشان مغفرت کناد و شما را نجیت و عشق باد و از
شنیدن غلبۂ آزار میان شیخ محمد و میان محمد عاقل جیو بسیار فکر روے نمود حق سبحانہ در
حفظ و حمایت داشتہ صحت عنایت فرماید و کتاب در عین انتظاری رسید باید کہ زود بدست
آیندہ این طرف خبر آنجا البتہ البتہ می نوشتہ باشند کہ تعلق خاطر بآن جانب میباشد۔ انشاء
اللہ العزیز این بلیہ بالکلیہ مرتفع خواہد شد بکرمہ و منہ ہمہ برادران را و دوستان را سلام
رسد برادرم دلدار بیگ را سلام وافر رسد و دریاد حق باشند کہ عمر عزیز ست شما خود بہتر میدانند
احتیاج نوشتن نیست۔

حامداً و مصلیاً و مسلماً بعد از سلام خیر انجام معلوم آن ہر یک برادر اعنی میان شیخ محمد
و میان شیخ محمد معظم آنکہ اولا خبر آزار میان شیخ محمد رسیدہ بود بالکلیہ متوجہ بجانب او شدیم
بعد از ان چون خبر آزار شما رسید بسیار فکر و حزن رو داد چنانچہ اکثر یاران را محسوس

می شد با یاران گفتم که فقیر متوجه کلیہ بجانب شیخ محمد ام ہر چہ شود کہ شود اما تمنائے طبع ما
آنست کہ شیخ محمد زندہ ماند و صحت یابد ہر چند بعضے یاران گفتند کہ در باب دیگران نیز
متوجہ شود گفتیم طبع بالطبع متوجہ بجانب اوست بجانب دیگرے متوجہ نمیشود مدت ہا درین
توجہ ماندیم بلکہ اشتغال دیگر را ترک دادیم چون درین کتابت خبر صحت شما رسید فرحت
حاصل شد الشکر للہ و المنتہ کہ انشاء اللہ العزیز در باب جمیع برادران قصبہ بود دعا کردہ خواہد شد
والمرجو اللہ القبول بار ہا با یاران ہمین می گفتم کہ ہر کہ رود رود ہر چہ شود شود شیخ محمد را حق سبحانہ
با صحت و عافیت دارد الحمد للہ والشکر کہ حضرت حق قبول فرمود چون دل ازین توجہ فراغت
یافت انشاء اللہ تعالے توجہ عام و شامل ہم نمودہ شود

مشیخت مآب کمالات الکتاب میان شیخ عنایت اللہ جیو ہمیشہ در عنایت حق جل شانہ بودہ
محفوظ و مسرور باشند از درویش دلریش عبدالرحیم بعد از ابلاغ سلام واضح آنکہ کتابت شریف
رسید و تاکید استدعا مرقوم بود مشیخت پناہا از کسالت طبع و از اطالت طریق مع حرارت
الایام و عدم الرفیق الشفیق معذور ادراک سرور ملاقات شریف ماندم و حقیقت طریقت طبیعت
احقر افقر اسلان واصل خدا در ہر کس با ہمہ کس و از ہمہ کس جدا مولانائے محمد اعنی شیخ محمد استفسار
کنند امید ست کہ بعد از اصغار و استماع معاف خواہند نمود واصل حق شیخ محمد جیو را اشتیاق
فراوان رسید مدت مدید و عہد بعید شد کہ آن برادر را دیدہ نشنیدہ است توجہ خاطر بآن
طرف میباشد العشق والصبر ثم التسلیم

صالحہ زمانہ مخلصہ یگانہ بعد از سلام محبت التیام واضح آنکہ اوقات عزیز خود در الغفلت و عطلت
ضائع نگرداند و انفاس نفیس خود را بجز ذکر حق تعالے نگذارد ۔ ہر یک نفس کہ میرود از عمر
گوہریست ؛ کانرا خراج ملک دو عالم بود بہا ؛ مپسند کہ خزانہ دہی را یگان بود ۔ و اگر
روے بخاک نہی دست بے نوا ؛ پس صحبت از خلق بگذار و روے بخالق آر و اوقات
خود را بتلاوت قرآن ذکر دوام و آگاہی بتوجہ تمام معمور دار الم تر الے ربک کیف مد الظل
بخوان و خود را چون صورت آئینہ و سایہ دان و سایہ ہمیشہ بے ما یا ست و صورت را
نمود لیست بے بود و حقیقت معیت حق با خلق نہ در گفت آید و نہ در شنود لیس صم بکم
عمی فہم لا یعقلون نصیبہ عارفان ست ہستی حقیقے دانستن کار نادانان و غافلان
ست و شغلے کہ تلقین کردہ ام نصب العین خود داری و دمے از راہ غفلت نہ براری اگر

بالا نظر کنی ہمہ اللہ است واگر پائین نظر کنی ہمہ اللہ است واگر راست بینی ہمہ اللہ ست
واگر چپ بینی ہمہ اللہ است واگر در خود نظر کنی ہمہ اللہ است ہمہ حرکات وارادات
من جانب اللہ است پس ہمیشہ درین نسبت کوشی وخود را از نظر خود بپوشی ع
ماندآن اللہ باقی جملہ رفت ؛ اللہ بس فی الوجود غیر اللہ قل اللہ ثم ذرہم یعنے
اللہ بس وماسوی اللہ ہوس وانقطع النفس دوہرہ کا ہون یا نہین ہون نا ہ رہے
ہوتا نہین ہونا ہ ؛ سبہی اندہیارا مٹگیا دیپک دیکہت یانہ ؛ وچاشت وتہجد بسبب
نسبت باطنی فوت نشود کہ درین ثمرات وکمالات بیشمار ست ے دل گفت مرا علم
لدنی ہوس ست ؛ تعلیم کن اگر ترا دست رس ست ؛ گفتم کہ الف گفت دگر گفتم ہیچ ؛
در خانہ اگر کس ست یک حرف بس ست ؛ السلام ثم الاشتیاق ۔

جامع کمالات ومجمع صفات وحسنات ہر یک برادرم شیخ عبد الوہاب ومیان شیخ محمد معظم برادر
تحقیق ومحبت خویش دانستہ بنہایت مراتب علیا را کہ غایت کمالات انسانیت مشرف گرداناد
بالنبی وآلہ الامجاد احوال موجب شکر ست وجمعیت درین این برادران مطلوب وے برادر
حق تعالے فلاح را بر ذکر کثیر معلق فرمود کما قال اللہ تعالے فاذکروا اللہ ذکراً کثیرا لعلکم
تفلحون ذکر کثیر آنست کہ خود را وجمیع ماسوے اللہ فراموش کنم ونسبت فراموشی نیز
فراموش کنم فلا یبقے غیر اللہ حال ما گردد یعنے بجائے وجود موہوم وجود موہوب مستقر گردد
فاذا تم الفقر فہو اللہ مانند فلاح ونجات حقیقی آنست ے ہر کہ را آن آفتاب آنجا بتافت ؛
انچہ آنجا وعدہ بود اینجا بیافت ؛ رزقنا اللہ ایانا وایاکم

الحمد للہ والصلوٰۃ علی رسول اللہ وعلی آلہ واصحابہ اجمعین امابعد تائیدات ربانی
وتوفیقات جدیات سبحانی بدرقہ شوق آلہی موصل وصول مراتب معارف نامتناہی بجناب
فضائل وفواضل مآب حقائق ومعارف اکتساب حسام الحق والملۃ والدین متوالیہ متعاقبہ
باد ۔ بعد از ابلاغ سلام محبت التیام واضح آنکہ این نحیف از وضع شریف آن برادر بسیار
بسیار محظوظ ست ومحبت بمرتبہ الیست کہ در رشتہ تحریر نگنجد ونہ در میزان تقریر سنجد
محبت اینجانب را قیاس بر محبت خود کنند فنطوی لسان القیل والقال وننتظر حقیقۃ
الحال از حق سبحانہ عم احسانہ درباب آن برادر دعا نمودہ شد کہ خداوند بکمال توحید کہ ثمرہ
ولایت محمدیہ وعبارت از صراط المستقیم ونہج قویم ست ظاہراً وباطناً بے سابقہ عمل مجبر

فضلک و منک نصیب آن برادر کن و کمال نسبت تجلی ذاتی که فوق آن هیچ متصور
نیست بر دیده بصر و بصیرت آن برادر مکشوف گردان علو همت ارزانی کن ان الله یحب
معالی الهمم علو همت ابرار چیست لا اله الا الله یعنے آنکه لا فاعل ولا مصرف فی
الوجود الا الله بی یسمع و بی یبصر و بی یبطش و بی ینطق۔ حال ایشان
ست و عدم تصرفات و جمیع تدبیرات در مجرائے حاجات و مقتضیات صفات نشان
شان ست ے تا ترک علائق و عوائق نه کنی ٭ یک سجده شائسته لائق نه کنی ٭ هرگز
بمراد خویش واصل نه شوی ٭ تا ترک خود و جمله خلائق نه کنی ٭ تخلقوا باخلاق الله حال
این قوم ست و تجلے صفاتے مقام این بزرگوار ست حقیقت این مقام غلبه صفات حقیقت
و صفات خلقیه لست منقول ست که چون نمرود مردود خلیل رب الجلیل را خواست که در
آتش افگند لباس از بدن مبارکش درکشید و در آتش افگند تمامه ملائکه مقربان و کروبیان
گریان گریان نعره و ناله و فغان برکشیدند از حیرت آنکه عجب کارے و غرائب اسرار لیست
که با دوستان خود چنین کنند با دیگران چه کنند جبرئیل از رب جلیل دستوری خواست که
خداوندا آتش را بر خلیل سرد گردانم حکم شد که اگر عافیت خود خواهی خلال اسرار ما با دوستان
خلیل مشو تا در خلل نشوی عرض کرد که اگر حکم شود معذرت خلیل کنم فرمودند که معذرت کن
و بے رضائے او هرگز کارے نه کنی خلیل علیه السلام در هوائے نار رسیده بود که این
نار برسید و گفت ابراهیم۔ الک الیٰ حاجته۔ گفت اما الیک فلا۔ جبرئیل گفت قل ربک
گفت حسبی سوالی علمه بحالی ملائکه چون علو همت خاکی را دیدند زبان عجز و نادانی خود باعتراف
کشادند و غرور اعراض و اعتصاف را از سر خود دور نهادند پس طالب حق را باید که در همه امور
خود چه کثیر و چه قلیل رب جلیل چون خلیل وکیل خود سازد و قطع توقع و طمع از مخلوقات
مخلوقات بالکلیه کند و مرویست که سلطان العارفین علیه الرحمة از چنبر این جهان باوج
آنجهان انتقال شد حضرت جل شانه از راه تلطف و انبساط خطاب فرمود که بایزید بدرگاه
ما چه تحفه و هدیه آوردی گفت خداوندا گدائے راه بدرگاه حضرت شهنشاه چه آرد بجز امید از عطائے
حضرت بادشاه چه دارد حق تعالے فرمود گدا را باید که بمقدار خود هدیه نیاز بدرگاه ما آرد بعد
ازان صله و عطیه از درگاه ما بردارد سلطان العارفین عرض شد که خداوندا بدرگاه تو
توحید آورده ام حق تعالے فرمود بایزید شب شیر یاد داری بایزید سر شرمندگی پیش

افگند وگفت خداوندا ما وحلنا لک حق توحید کو وقصۂ شب شیر الست که شبے
آن مقتدائے عارفان شیر خوردہ بودند و دردے در شکم پیدا شد اصحاب پرسیدند۔ که
حضرت سبب درد چیست فرمود که از خوردن شیر ست از سبب غافل شد و نسبت
بشیر کرد چون نسبت از راہ غفلت بود بایزید معاتب گشت واگرنه بالنسبت حضوری
بودن اشیا مظہر و مجلے حق تعالے اسناد کردن آثار باشیا از انبیا و اولیا بسیار
واقع شود و معنی حقیقت حدیث بسم اللہ فی قلب المومن حضور ہمین نسبت ست
وظاہر قل کل من عند اللہ واللہ المرجع والمعاد واللہ خلقکم وما تعملون نجوانیم و
استناد جمیع ممکنات ذات و صفات وجمیع نسب واضافات وہمه آثار واطوار بسوے
حق سبحانه دانیم اللهم ارنا حقائق الاشیاء کما هی وخلصنا عن المناهی واقطع
عنی ما یقطعنی عن شهودك ومعرفة کمالات وجودك وعلو ہمت مقربین آحرا
آنکه چون جذبه از جذبات الٰہی سالک طریقت وطالب حقیقت را دریابد او را در وجود خود
وغیر خود بجز ذات تعالے وتقدس عما یصفون وتسبیح وتنزہ عما یشرکون بحکم العشق
نار فی القلوب یحرق ما سوی المحبوب وبحکم لمن الملك الیوم للہ الواحد القہار
وکل من علیها فان ویبقی وجه ربك ذو الجلال والاکرام نماند وحقیقت قہر وجبر
اینجا معلوم کرد و سر واللہ خلقکم اینجا مفہوم مے شود ونسبت فعل واقتدار واطوار وجود
بماست در نظر شہود او نبود آنرا وجود نبود فعل چگونه بود واقتدار کے تواند بود۔ ؎
شیرین مثلے بشنو مکن روے ترش ؞ ثبت العرش اولا ثم النقش ؞ کفر شریعت دو
معبود پنداشتن ست وکفر حقیقت دو موجود دانستن چون بحقیقت الم تر الی ربك
کیف مد الظل رسیدیم از ہستی خود واز لوازم آن رہیدیم۔ مثنوی۔ ماہمه ظلیم
واصل باخدا ؞ سایۂ خود از اصل کے باشد جدا ؞ ماہمه شیرین دتے علم ؞ جمله اش از
باد باشد دمبدم ؞ چون آفتاب احدیت از مطلع عزت وکبریا بتابد ہیچکس سایه را که ہمسایۂ
آفتاب بود در نیابد عجب کارے ہر جا که آفتاب نیاید سایه نباشد سایه را لیے آفتاب وجودی
؎ باجنس دست نیست مادام ؞ سایه متحرک ست ناکام ؞ چون سایه زدست یافت
نابد ؞ پس نیست خود اندر اصل ستا ؞ چیزے که وجود را بخود نیست ؞ ہستیش نہادن از
خرد نیست ؞ ہستی که بحق قوام دارد ؞ او نیست ولیک نام دارد ؞ المحدث اذا

فودن بالقلب لم یبق له اثر والعاشق المسکین اذا تلاشی فی انوار حسن معشوقه
و لم یبق له علم ولا خبر چون پروانه در شمع فانی شد و برا هیچ پروا نماند ان فی العبودیت
سر لو انکشف لطیف الربوبیة اینجا واضح گرد و سر لا اله الا هو که توحید خص خواص
ست درین مقام لائح شود و حقیقت لا اله الا الله که توحید خواص ست اینجا معلوم
گردد و نعرۂ انا الحق زمزمہ سبحانی درین حال سر بر زند و حقیقت اسلام که فوق ایمان ست
معائنه گردد خیال کژ مبر اینجا و بشناس ٭ که هر کو در خدا گم شد خدا نیست ٭ معشوق را اگرچه
نهایت بے رنگیست اما عشق را بسیار بو العجب نیرنگیست ؎ که حقیقت کند برنگ
مجاز ٭ فوق و تحت درا این راه مفقود یمین و شمال درین مسالک معدوم ٭
بسم الله الرحمن الرحیم ۝ الحمد لله رب العالمین والصلوٰة علی رسوله محمد و آله و اصحابه
اجمعین ۝ اما بعد تائیدات ربانی و توفیقات سبحانی بجناب کمالات اکتساب مهبط انوار عنایات
مظهر آثار اسرار و آیۂ آلهی حقائق معارف آگاه فضائل و فواضل دستگاه شفیقنا و
حبیبنا میر که شیخ حسام الدین متوالیه و متکاثره باد بعد از سلام محبت التیام و شوق انتظام
واضح ضمیر فیض تاثیر آنکه کتابت پُر لطافت که هر حرفے چون دری و هر کلمه پراز سرے و
سطرے کعقد الدّر بود رسید فرحت بر فرحت حاصل گردید مضمونش استفسار رفتن
لشکر ظفر اثر بود واضح آنکه از عالم غیب و موطن لا ریب مکشوف ساختند که رفتن هم مبارک اثر
و آمدن هم بالخیر و الظفر خواهد شد الینا المرجع و الینا المآب و سلام من رب الرحیم
و این بشارتے ست عظیم ـ مخدوما ے یا دوست رسیدیم چو از خویش گذشتیم ٭ از خویش
گذشتن چه مبارک سفری بود ٭ از خود باید گذشتن و بدوست باید پیوستن از ظاهر بباطن
سفر باید کرد و از باطن بالطن البطون یعنے از مرتبه طلبیه بمرتبه اصلیت حقائق علیه باید رسید
و از حقائق الحقیقة الحقائق باید پیوست الفقر اذا تم هو الله این ست نه ممکن واجب
گردد و نه واجب ممکن ؎ گوید آنکس درین مقام فضول ٭ که تجلی نداند او ز حلول ٭
شعر تعالی العشق عن همم الرجال ٭ و عن وصف التفرق و الوصال ٭
متی ما حل شی عن خیال ٭ تحل عن الاحاطة و المثال ٭ اعاذنا الله من
اعتقاد الزندقة العنید و ضلال اهل الشرک و یک دستار و یک شیشه
عطر که معطر و دو شیشه گلاب رسید حق تعالے محض کرم و منه لباس محبت ذاتیه خود آن

برادر را عنایت کنند و مشام را از بوے عطر معرفت خود معطر گردانند- خاتمہ درباره ملفوظات
ایشان کہ جدہ راسخان بے العلم والعمل شیخ محمد بدر الحق پھلتے رحمۃ اللہ علیہ جمع کرده بودند
سالک را باید کہ ہمیشہ شب و روز ذاکر ماند و جد و جہد بسیار کند و چنان حبس کند کہ ہو ہو
ذاکر گردد و گاہے بغیر از حبس ذکر نکند و حبس کردن چنان فرو رود کہ ہوش برود و ہلاک
گردد باز چون در افاقت آید باز از سر نو ہمچنان مشغول شود و نفس را آرام ندہد طالب حق را
باید کہ از نماز فجر تا آنکہ یکپاس چیزے زیاده روز برآید در مراقبہ بنشیند و بعد از مراقبہ
سخن باکس نگوید تا نماز نگذارد و چون وقت زوال شود باز بنشیند تا وقت ظہر و نماز عصر
اول وقت بگذارد و مراقبہ کند تا مغرب و از مغرب تا عشا بنشیند و چون نیم شب شود نماز
تہجد ادا نموده تا فجر بنشیند چون خواب غلبہ کند آب بروے خود افشاند تا خواب مندفع شود
کہ در این وقت ہا فتوحات غیبی بسیار روے نماید و کشود بسیار در خود یابد و خصوصاً
شب جمعہ کہ بسیار فضیلت دارد باید کہ خواب نکند و اگر کسے زن داشتہ باشد باید کہ
در ہفتہ با وے یک مرتبہ خواب کند دران شب ہم نماز تہجد فوت نہ کند کہ این وقت باز نمی آید
بلکہ بعد از ادائے نماز بخسپد و زیاده نکند کہ بہ بسیار اختلاط نفس نمی میرد بلکہ طالب حق
را باید کہ چشم بستہ ہمہ اوقات در مراقبہ باشد و بے مراقبہ ہرگز نہ نشیند و استعمال کند کہ ہمیشہ
دو زانو بنشیند کہ نشست طالبان خدا ہمین ست و ہر گاه کہ بنشیند خود را از خود تہی کند
و باید کہ ہمیشہ بخیال جمال یار باشد تا شیطان ره زدن نتواند و آنچہ اطوار عجائبات روے
نماید از اثر توجہ او داند و بجد خود نداند و چون بہ صحبت درویشے رود و متاثر شود این را
از برکت نظر پیر خود داند کہ این قابلیت از نظر ایشان پیدا شده فرمودند اگر درویشے یکبار
توجہ کرد ست و از قید ہستی آزاد کرد ست اگر مشغول ماند ہمین او را کفایت کند نمیرد تا کہ کار
او تمام نشود فرمودند سالک را اگر بقوت توجہ بر اوج مراتب برده شود در سیر قلیل بماند
و ترقے کردن نمی تواند پس اول اندک توجہ کرد در مقام جد و جہد باید آورد من بعد آن
را بسوے نسبت باید رسانید تا وقت در نسبت صاف رود و نسبت چنان غلبہ
کند کہ قریب بہ ہلاک شد و خواہد کہ بکار ہا دیگر مشغول شود تا ہلاک نگردد فرمودند اگر
طالب حق در صحبت بیگانگان افتد زیاده از دو سہ ساعت نہ نشیند و آنگاه حبس دم
چشم کشاده کند لیکن چنان حبس دم کند کہ سخن ایشان نہ فہمد ٭ اگر ضرر در افتد کہ سخن

باید گفت بزبان سخن باید گفت و بدل در ملاحظه شغل با حبس دم باشد تا دقت عزیز
که نعمت بے بہاست ضائع نرود و در وقت تعلیم و تعلم و در وقت آمدن و رفتن
نیز متوجه بجانب دل بحبس دم باشد تا که در وقت جنگ اعدا نیز حبس دم نگذارد و
چون خواهد که بخسپد هم در حبس باشد که بخواب رود هر وقت که حبس کند چنان کند که
هلاک گردد اگر روح از غایت حبس ازین بدن بیرون رود باز نیاید زهے سعادت که
که بعضے بزرگان را این حالت روے داده و بجز عشق و محبت و سوز و درد وصول
بحق تعالے میسر نه گردد و عاشق صادق را باید که همت بران دارد که تا لب گور عمر خود
را در یاد مولے صرف کند و این بخاطر نیارد که این کارے ست که ازین زود فارغ
شوم که هرگز هیچ بر او نه کشاید بلکه نظر از حصول و عدم حصول نیز بردارد کمال حصول
همین داند که حق تعالے توفیق یاد خویش عنایت فرمود و حصول کار موقوف برین ست
چون همتش درست شد کار بحصول پیوست و اگر قبض شود باید که نا امید نه گردد۔ بلکه
همچنان در جد و جهد بماند و شاکر بماند اگر سالها قبض بماند نا امید نه گردد تا حق تعالے بکرم
چنان بسط و کشایش روزے کند که انچه سالها سال حاصل نه شود در یک لمحه حاصل شود
و باید که سالک در کار خود چنان گرم باشد که در اصلاح دیگرے قصور خود باید اگرچه دوست
باشد هرگز بحال او متوجه نشود و کار خود بوجه احسن کرد ازین جهان برود۔ نقل ست
که از حضرت اویس قرنے رضے الله عنه حضرت مرتضے علی کرم الله وجهه وصیت خواست
فرمودند که ای علی فرصت نه دارم۔ طالب را باید که در هر حال انتظار جمال محبوب بماند
و لمحه و لحظه ازین اندیشه فارغ نماند تا یک بیک در باطن او مثل چراغ افروخته گردد و
ظلمت هستی برود و هر وقت خود را ابتدی داند و در جد و جهد شغل چنان می کند گویا که
همین وقت مرشد ارشاد فرموده بیاد حق جگر خود را کباب کند و هر جا که باشد ختم عمر خود
در انجا داند و اندیشه برخاستن از انجا منقطع کند و مرگ را حاضر داند تا پیش از مرگ بمیرد
و مرتبه موتوا قبل ان تموتوا حاصل شود و قبرهاے کهنه را تصور کند و عبرت از دنیا گیرد که
روزے حال من نیز چنین خواهد شد نقل ست که مردے زمین میکند بدندان بوسیده
یافت از وے عبرت گرفت و او را در خانه آورد و نگاه داشت و در یاد مولے تعالے مشغول
شد و صبح و شام هر روز نا او را دیدن لازم گرفت تا ابد تیار غبت نیفتد و از یاد حق غافل نگردد

تا کسا از دنیا برفت انتہا - و بداند کہ اگر عمر من پنجاہ سال باشد آن نیز مثل باد بگذارد آن
روز تا امروز ست قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم الدنیا ساعۃ فاجعلہا طاعۃ نقل
ست کہ چون مہتر نوح علے نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام بیامد پرسید کہ اے دراز ترین
پیغمبران از روے عمر دنیا را چون یافتی گفت چنانکہ خانہ کہ دو دروازہ یکے در آیند واز دیگر
بیرون روند بلکہ خود را در گور تصور کن و بدان کہ ترا باکس کارے نہ کسے را با تو قال النبی
صلی اللہ علیہ وسلم کن فی الدنیا کانک غریب او کعابری سبیل وعد نفسک من
القبور و اگر کسے ملامت کند تنگ دل نباید شد - و طالب حق را باید کہ کار پیش خلق چنان
کند کہ ملامت کنند و نفرت پذیرند و تحسین خلق را طلب نکند اگر کسے صد سخن گوید یک جواب
ہم نباید داد و تند نباید شد کہ از تحمل کردن گناہ آمرزیدہ میشوند اگر یک جواب ہم گفتہ شود
گویا کہ ہمہ جوابہا گفتہ شدند و اگر کسے غضب میکند در خود تفحص کند اگر خود را در ترک دنیا و
جاہ و عزت باید ترس نکند و داند کہ ہیچ چیز ضرر نخواہد رسانید و خشم ہیچ کس اثر نخواہد کرد
و اگر در خود میل دنیا یابد داند کہ ہمہ چیز ضرر تواند رسید بلکہ این میل دنیا عین ضرر
است و دل بدنیا دادن و محبت با اہل دنیا کردن ازین ہیچ ضررے زیادہ تر نیست
و چون خلق رد کنند شاد باید شد کہ مردود خلق مقبول حق باشد و بداند کہ اگر مردان بنظر
حقارت بینند این حقارت جز روزے چند بیش نیست برائے عزت این جہان کار آن جہان
را کہ ہمیشہ باد کارست برباد نباید داد و ذلت نفس خسیس موجب تازگے روح لطیف ست
کہ او مثل یوسف ست بحسن و جمال بلکہ ہزار چندان بہتر لیس او را برائے خصم نفس خوار نباید
کرد اگر کسے گفتگو کند کوشش سخن پروری نباید کرد بلکہ خصم را باید گفت کہ سخن نور است
کہ نفس کافر ازین مردہ میشود اگر اہل اللہ کس را محقر دارند نقص را بجانب خود نسبت کنند و
عیب در خود دانند سخن اوشان براستی فہمد و ہیچ را بہ خود ضم کند تا زیان نہ بیند و نرمے در
خود یابد و یقین داند کہ ہدایت و ضلالت از جانب خداست و سوائے حق تعالے از خواست
ہیچ کس این ہر دو امر نمیشوند و باید دانست کہ چون کسے بمیرد ہمہ کس چہ مادر و پدر و چہ زن
و فرزند شتابی می کنند کہ از خانہ بدر کردہ در گور دفن باید کرد و تاخیر نشاید کرد لیس ہیہات
کہ بایشان مشغول مانند و از یاد حق تعالے غافل شوند آخر ازینہا گذشتن ست و این را
گذاشتن ست فدع الیوم اختیارا ماتدع الغد اضطرارا و از زن وفاداری طلب نکند

که از زن هرگز وفاداری نباید و زن طالب حق را از یاد باز دارد۔ نقل ست که بزرگے زن
خواست تا سه شبانه و روز باو مشغول مانده درود داد که هزار مرتبه ورد میخواند فوت شد حضرت
رسالت پناه صلے اللہ علیہ وسلم را بخواب دید که از زبان دُربار میفرمایند که سه روز ست که از
تو درود نمیرسد چون از خواب بیدار شد زن را طلاق داد و بکار خود مشغول شد و هرچه مشکل
افتد مدد از روحانیت حضرت رسول مقبول صلے اللہ علیہ وسلم باید خواست و از غیر حبیب
خدا بکسے دیگر رجوع نباید کرد تا کار هرچند مشکل باشد حل شود اگر بجهت ایذاء کسے از حق تعالی
دعا طلبد دعائے بد در حق او نه کند بلکه جمعیت خود از حق تعالے خواهد خواه حق تعالے آن موذی
را به بلا مبتلا گرداند یا توفیق نیک بخشد و با کور دلان که از طریق اهل اللہ منکر ند صحبت نباید
داشت و از مخالطت ایشان احتراز باید کرد و هیچکس را از مسلمانان از خود فرود تر نباید دانست
که شاید حق تعالے آخر الامر توفیق رفیق گرداند و بلکه کافر را نیز از خود زبون نباید دانست که
احتمال است از دنیا مسلمان شده انتقال کند و به بیان کمالات بزرگان پیشین پیش عوام مشغول
نباید شد و در خود حالتے پیدا باید کرد که از مطالعه احوال بزرگان منفعت همین است که جهد
باید کرد تا آن حالت حق تعالے عنایت فرماید که افسانه برائے مفاخرت خود باید کرد که از افسانه
گوئی آن حالت نمے آید خواندن کتب و مطالعهٔ آن همه دنیاست در آخرت از اشتغال
آن بجز خسارت پدید نباید هرچه هست یاد مولے تعالے ست باقی همه هیچ ست و در
راه حق تعالے نمیشود تا که یک دل نشود گاه گاه کتب درویشان را مطالعه باید کرد
که طالب را قوت عزم زیاده کردانند لیکن با مطالعه دل و حبس دم دران وقت هم باید
لیکن به جمع کردن کتب اشتغال نباید کرد که آن در یاد حق تعالے خلل آرد و طبع افسرده
کند اگر نماز قضا شده باشد تا نماز را ادا نه کند به هیچ کارے مشغول نه شود که بغیر ادا کردن
نماز مشغول شدن بکار دیگر شوم ست و طعام که بادی باشد در وضو خلل کند از ان احتراز
باید کرد تا در نماز خلل نیفتد آنچه بر سالک از عالم ملکوت ظاهر شود با کس نه گوید۔ بلکه
چنان رندانه وضع باشد که خود را به لباس صالحان نه دارد به طریق اهل دنیا نمودار
کند اگر کسے از غیر ابنا جنس خود را دوست نماید مفتون وے نگردد که اهل دنیا مکار می
باشند و اگر کسے خود را دوست نماید از وے راز خود ظاهر نه کند تا که او را صادق نه بیند
و کفش بردار اهل اللہ و فرمان بردار ایشان نباید در اصل کار این ست که اختیار خود

از میان بر دارد و خود را با اہل اللہ سپرد کنند تا مقصود حاصل شود والا ہرگز حاصل نہ شود و خود را از آن یک کس بگرداند و نیت استفاضہ از دو جا نہ کنند والا از ہیچ جا فیض نہ رسد۔ والسلام علی من اتبع الہدیٰ

دل یکی منظر لیست ربانی
خانہ دیو را تو دل دانی

بعضے از وظائف حضرت ایشان کہ حضرت مولانا و بالفضل اولٰنا شاہ ولی اللہ صاحب محدث دہلوی در انفاس العارفین نوشتہ اند بہ تحریر مے آیند

وظیفہ حضرت ایشان از نوافل تہجد بود بے تقیید عدد رکعات بل بہ ملاحظہ نشاط و رغبت ہر مقدار کہ باشد و اشراق و ضحے و دو رکعت بعد مغرب برائے ثواب والدین و برادر کلان خود و بتلاوت و ایما مشغول مے بودند مگر بعذر و بہ غایت خوش صوت و بارعایت قواعد تجوید مے خواندند و غالباً در حلقہ یاران بیرون از تلاوت ہر روز دو سہ رکوع بتدبیر و بیان معانے آن می خواندند و یک ہزار بار نفی و اثبات بعض بہ جہر قبل فجر و بعض بخفیہ و دوازدہ ہزار بار اسم ذات ہمیشہ لازم بود خارج اوقات غیبت باوجود کبر سن و ضعف و ہرگاہ متوجہ می شدند بہ غیبت ممتدہ می کشید بعد وفات سیدنا و مخدومنا شیخ ابوالرضا محمد باستدعا بعض یاران ہمان اسلوب وعظ مے فرمودند اکثر از مشکوۃ و تنبیہ الغافلین و غنیۃ الطالبین و در آخر تفسیر شروع کردہ بودند چون چون از بیان زہراوین فارغ شدند ضعف غالب آمد و آن رشتہ موقوف ماند این فقیر بارہا از زبان ایشان استماع کردہ کہ ما ہر چہ یافتیم بہ دولت درود و توجہ مجرد یافتیم و دیگر ہر روز سورہ مزمل یازدہ بار و یا مغنی یک ہزار و یکصد بار برائے غنائے ظاہری

مے خواندند وپیوستہ در جمیع احوال بے اسباب ظاہر حق سبحانہ قلوب عباد را بخدمت ایشان مصروف میساخت۔ در آخر عمر ایشان چون رمضان رسید صیام وقیام بدستور قدیم بہ تقدیم رسانیدند ہر چند بہ حسب شریعت رخصت افطار متحقق بود کہ پیر فانی شدہ بودند وطاقت صوم نہ داشتند این فقیر وسائر اہل بیت چون سوال مے کردند کہ سبب چندین مقاسات تعب باوجود رخصت شرع چیست مے فرمودند زیادہ ازین نیست کہ بہ سبب ضعف بے ہوش مے شوم وبہ ہوشی خود گرفتہ ام وبدان ماندہ مے شویم یعنی غیبت چون شوال آمد یکبارہ اشتہا ساقط شد وضعف غالب آمد وہیضہ پیدا شد چندانکہ امید حیات منقطع گشت ومردہ وار افتادند این فقیر حاضر بود در این افتادن کلمہ استغفر اللہ الذی لا الہ الا ہو الحی القیوم از زبان ایشان بر آمد بعد ازان رو بے صحت آوردند فی الجملہ تخفیف دست داد باآنکہ اوائل صفر باز مرض غالب آمد وقبل صبح صادق چون آثار موت ظاہر شد غالب ہمت ایشان آن بود کہ نماز فجر فوت نہ شود چند بار دران ضعف پرسیدند کہ صبح طلوع کردہ است یا نہ حاضران گفتند نے چون موت نزدیک رسید بآن گویندگان تقف جواب دادند کہ اگر وقت نماز شما نیست وقت نماز ما خود رسیدہ است آنگاہ گفتند مرا متوجہ بہ قبلہ کنید آنگاہ بہ اشارت نماز گذاردند حال آنکہ در وقت شک بود وبعد ازان بذکر اسم ذات زیر لب مشغول شدہ ودیعت حیات سپردند واین واقعہ روز چہارشنبہ دوازدہم صفر سنہ ۱۱۳۱ھ یکہزار یک صد وسی ویک سال ہجرے در اواخر عہد فرخ سیر واقع شد وفرخ سیر بعد از حضرت ایشان قریب پنجاہ روز اسیر شد وہرج ومرج عظیم دست داد وعمر شریف ایشان ہفتاد وہفت سالہ بود قصبہ فتح چیتور وعمارت مسجد جامع شاہ جہان آباد یاد داشتند وہذا آخر ما اردنا امردہ من مناقب سیدنا ومخدومنا شیخ عبد الرحیم قدس سرہ۔ ویتلوہ ان شاء اللہ تعالے۔

تاریخ وفات

در ہزار ویکصد وسی ویک از ہجر رسول	بامداد چارشنبہ از صفر ثانی عشر
ہادی راہ طریقت شیخ دین عبد الرحیم	کرد از دنیار دون در جنت الماوی سفر

مفید عام

جمیع خواہان اہل اسلام۔ و معتقدین خاندان حضرت مولانا مولوی شاہ ولی اللہ صاحب محدث دہلوی رحمتہ اللہ علیہ کو مژدہ ہو۔ کہ وہ منبع فیض کہ جس سے ہندوستان قال اللہ وقال الرسول کے انوار تجلیات سے منور ہو گیا یعنے مدرسہ کہنہ حضرت مولانا شاہ عبد العزیز صاحب دہلوی رحمتہ اللہ) کہ عرصہ تیس چالیس سال سے غیر آباد ہو گیا تہا اب بفضلہ ومنہ تعالے سید ظہیر الدین عرف سید احمد نواسہ حضرت خاتم المحدثین جناب مولانا شاہ رفیع الدین صاحب برادر عزیز حضرت مولانا شاہ عبد العزیز صاحبؒ نے بتائید غیبی واشارہ روح پُر فتوح شاہ صاحب موصوف کی ماہ ربیع الاول ۱۳۱۰ ہجری سے سلسلہ درس و تدریس مدرسہ مذکورہ مین جاری کر دیا ہے۔ اور معقول اور منقول دونون علم پڑہائے جاتے ہین۔ اور مسلمان بچون کو دینی اور دنیوی تعلیم اس انتظام کے ساتہہ دیجاتی ہے کہ اور مدارس مین دیکہنے مین نہین آئی۔ مگر افسوس ناک یہ بات ہے کہ ابہی تک اوسکے واسطے کہین سے کچہہ کفاف مقرر نہین ہے۔ جس سے اوس کی ہمیشہ کے واسطے قیام کی صورت ہو پس جملہ اہل اسلام ہندوستان کو اور خاصکر جو فیض یاب ہین اس خاندان سے اون پر فرض و واجب ہے کہ اس مدرسہ کے سب مدارسون سے پہلے بقائے یادگار جائے شاہ صاحب موصوف کے لئے۔ قلم سے قدم سے درم سے زبان سے سعی و امداد کرنے اور کرانے بقدر طاقت مال صرف کرنا فرض ہے بقولہ تعالیٰ وتعاونوا علی البر والتقوی اور واضح رہے کہ یہان مدرسہ موصوفہ ہے وہ ہی خاص الخاص جائے درس گاہ متبرکہ حضرت مولانا شاہ ولی اللہ صاحب و حضرت مولانا شاہ عبد العزیز صاحبؒ وغیرہ وغیرہ کی ہی جہانسی ہزارون جلیل القدر علما دستار فضیلت باندہکر تمام ملک مین شائع ہوی اور جو کچہہ ہندوستان مین علم ہے اسی جگہہ کا فیض ہے اگر منظور خدا ہی تو پہر ویسا ہی ہو جائیگا مگر ابہی مدرسہ موصوف کو نہایت سخت امداد کی ضرورت ہی کیونکہ ابہی کہین سی کوئی صورت امداد کی نہین ہوئی پس اسلام کے حقیقی خیر خواہون او دین محمدی کے دردمند اور شاہ صاحب کے معتقدون سی امید ہی کہ اس مدرسہ کی قیام کی صورت ضرور تجویز فرماوین۔ پتہ یہ ہے

دہلی مدرسہ کہنہ حضرت مولانا شاہ عبد العزیز صاحبؒ نزد سید ظہیر الدین عرف سید احمد مہتمم مدرسہ عزیزیہ۔ پرسد

رسائل مفصلہ ذیل از تصنیف لطیف حکیم امت مصطفویہ حضرت فانی فی اللہ جناب مولانا شاہ ولی اللہ صاحب و حضرت مولوی شاہ عبد العزیز صاحب و جناب مولانا اسمٰعیل صاحب شہید رحمۃ اللہ علیہ و علاوہ ازین ہر قسم کی کتابین مطبع احمدی متعلقہ مدرسہ عزیزی - و مطبع مجتبائی واقع شہر دہلی سے بکفایت بذریعہ ویلیو پیبل کے مل سکتی ہین

فیوض الحرمین مصنفہ حضرت مولانا شاہ ولی اللہ صاحب رح بعبارت عربی مع ترجمہ اردو - اس کتاب مین شاہ صاحب نے وہ مسائل لکھے ہین جو اِرواح پاک آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم سے حل کئے ہین قابل دید ہے قیمت ۸ ر + **تاویل الاحادیث** مصنفہ جناب ممدوح - اس کتاب مین شاہ صاحب نے حضرت آدم علیہ السلام سے لے کر آنحضرت صلعم تک جن انبیاء علاکا قرآن شریف مین ذکر ہے اور جو انپر حادثے وقوع مین آئے ہین انکی وجوہات بیان کی ہین - یہ کتاب قابل پاس رکھنے کے ہے بعبارت عربی مترجم قیمت ۶ ر **هوامع شرح حزب البحر** مصنفہ ایضاً بعبارت فارسی و اردو جسکا ترجمہ دعا کی شاہ صاحب نے بڑے بسط سے شرح کی ہے آجتک دیکھنے مین کیا بلکہ سُننے مین بھی نہین آئی طریقہ زکوٰۃ کا اور ہر فقرہ کے پڑھنے کے ہر مطلب کے واسطے جدی جدی ترکیب اور اعتصام اور اختتام کے پڑھنے کی ممانعت - اور اونکی وجہ بیان کی ہے عاملون کی جان ہے قیمت ۳ ر + **وصیت نامہ** مع رسالہ دانشمندی مصنفہ بعبارت فارسی مع ترجمہ اردو - اس مین شاہ صاحب نے یہ لکھا ہے کہ مسلمانون کو کیا کرنا چاہیے اور کسطرح امورات دنیا کو سر انجام دینا چاہیئے کہ ہر شخص کو اس پر عمل کرنا لازم ہے - قیمت ۱ ر + **خمسہ رسائل** شاہ ولی اللہ صاحب در بیان تصوف بعبارت فارسی - اس رسالہ مین عجیب و غریب بیان ہین تمام آن علماء کا بیان ہے جنسے آپ کو حدیث کی سند اور خرقہ پہنچا ہے اور اپنے آباؤ اجداد کا حال اور حضرت شاہ عبد العزیز صاحب شکر بار کے حالات اور اپنا اعتقاد بیان کیا ہے یہ رسالہ لائق دید ہے قیمت ۱۲ ر + **انصاف** مصنفہ شاہ صاحب موصوف بعبارت عربی مع ترجمہ اردو - واقعی شاہ صاحب نے اس رسالہ مین بابت تقلید کے انصاف کر دیا ہے - آج کل اس کے دیکھنے کی اشد ضرورت ہے قیمت ۷ ر + **عقد الجید** مصنفہ جناب شاہ صاحب ممدوح بعبارت عربی مع ترجمہ اردو - اس مین شاہ صاحب نے اپنا اجتہاد اور اپنی رائے کو بابت تقلید کے ظاہر کیا ہے - قیمت ۷ ر + **قرۃ العینین فی تفضیل الشیخین** مصنفہ جناب موصوف بعبارت فارسی - اس مین شاہ صاحب نے بڑی جد و جہد سے مذاہب باطل کا رد کیا ہے کہ قابل بیان نہین - قیمت عہ + **شرح رباعیتین** مصنفہ شاہ صاحب موصوف بعبارت فارسی - شاہ صاحب نے حضرت باقی باللہ صاحب رح کی رباعیونکی شرح کی ہے اور اون مقاصدون کو حل کیا ہے کہ جو قابل دید ہین - قیمت ۱ ر + **در الثمین فی مبشرات النبی الکریم** مصنفہ شاہ صاحب ممدوح بعبارت عربی مع ترجمہ اردو - اس کتاب مین عجیب غریب حالات شاہ صاحب نے اپنے اور اپنے والد صاحب مرحوم اور اپنے چچا صاحب رح کے جو کہ اُنہون نے آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم کی روح مبارک سے حاصل کئے ہین لکھے ہین - قیمت ۱ ر + **سطعات** مع رسالہ جزء اللطیف مصنفہ شاہ صاحب موصوف بعبارت فارسی - اس کتاب مین طلسم الٰہی کا بیان اور اپنے حالات مختصر بطور سوانح عمری کے شاہ صاحب نے لکھے ہین - قیمت ۲ ر + **الطاف قدس** مصنفہ شاہ صاحب موصوف بعبارت فارسی مع ترجمہ اردو - اسمین شاہ صاحب نے اپنی اصطلاحون کو کھولا ہے جیسی تدلی اور تجر بحث وغیرہ وغیرہ - قیمت ۴ ر + **قصیدہ اطیب النغم فی مدح سید العرب والعجم** - مصنفہ حضرت شاہ صاحب موصوف بعبارت عربی مع شرح فارسی - جسمین قصیدہ بائیہ و قصیدہ تائیہ و قصیدہ لامیہ وغیرہ ہے - قیمت ۳ ر + **چہل حدیث مع شرح منظوم الموسوم تسخیر** مصنفہ شاہ صاحب موصوف بعبارت عربی مع شرح اردو قیمت ۱ ر + **قول الجمیل ترجمہ شفاء العلیل** مصنفہ ایضاً بعبارت عربی مع ترجمہ اردو - قیمت ۵ ر + **عجالہ نافعہ اصول حدیث** مصنفہ حضرت مولانا شاہ عبد العزیز صاحب رحمۃ اللہ علیہ فارسی قیمت ۱ ر + **کمالات عزیزی** شاہ عبد العزیز صاحب مرحوم کے کمالات - اردو - قیمت ۲ ر + **بستان المحدثین** مصنفہ شاہ عبد العزیز صاحب - فارسی - ۶ ر + **مجموعہ خمسہ رسایل قابل دید** مصنفہ ایضاً - فارسی - قیمت ۳ ر + **تنویر العینین** مع ترجمہ اردو مصنفہ مولوی اسمٰعیل صاحب - ۳ ر + **تقویۃ الایمان** مولوی اسمٰعیل صاحب رح اردو - ۸ ر + **صراط المستقیم** مصنفہ مولوی اسمٰعیل صاحب - فارسی - ۱ ر + **مجموعہ رسائل اصول حدیث** مصنفہ شاہ عبد العزیز صاحب و حضرت شاہ ولی اللہ صاحب رحمہما اللہ تعالےٰ بعبارت اردو و اصول حدیث کے فن مین اور محدثون کے طریقون کی معرفت مین یہ ایسا عجیب اور عمدہ مجموعہ ہے جسمین ہزار ہا فائدے اور انواع انواع قاعدے ایسے ہین جو بڑی بڑی کتابون مین اور بہت سے اساتذہ کی صحبت سے حاصل ہوتے ہین حدیث پڑھنے والونکو نصب العین رکھنا چاہئے ۱۰ ر +

المشتہر

خادم العلماء کمترین ظہیر الدین عرف سید احمد نواسہ حضرت مولانا مولوی شاہ رفیع الدین صاحب محدث دہلوی رح مالک و مہتمم مطبع احمدی مدرسہ عزیزیہ دہلی